

R.P. Richardi Lyncei ... Vniversa Philosophia Scholastica

Complectens Dialecticam, siue Scientiam de Veritate, in decem libros
distributam

Lynch, Richard

Lvgdvni, 1654

Tractatvs III. De modo repræsentandi Dialecticæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95210](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95210)

habito subiectum logicæ facit; at qui ens ita acceptum videlicet sine respectu ad rationis opus, cui subfit, nihilominus scientia, non reali, sed rationali velut proprium subiectum adscribere, ab omni profus ratione alienum est, & non solum à vero, sed etiā ab omni eius similitudine multum abscedit: si autē ea sententia ens secundo intentionaliter sumpsum, & prout obiectum alicuius secundae intentionis dialecticæ subiicit, ac velut genus praestituit, nihil noui afferat præter solas voces, & earum abusum omnes enim ferme auctores ens hoc posteriori modo usurpatum dialecticæ subiiciunt, eiusque genus esse velut exploratum supponunt: Non aliud tamen subiectum illud vocant ab eo quod dialecticis regulis principaliter operabile centent, & quidem iure optimo, ut visionis beatae Deique per eam visi exemplo, iterum, iterumque explicuimus. Postrema sententia est Zabarellæ lib. 1. de natura logicæ cap. 17. nullum esse subiectum dialecticæ propriè sumpsum.

51 Hæ sunt sententiae, quas inuenire potui de obiecto attributionis, ac fine dialecticæ: eas tot fuisse non demiror, cum de fine hominis, quo inter homines nihil exploratus deberet esse, ducentas tamen & octoginta octo sectas distinxerit Varro apud Augustinum de ciuitate Dei lib. 19. cap. 1. Porro autem quas hactenus suo ordine retuli, eas etiam viritim resellere prolixum, ac superuacaneum esset; proinde satis habeo illas velut transiit quodam perstringere, ac summa sequi fastigia rerum. Imprimis ergo, quæ adduci solent testimonia Aristotelis, Platonis, Augustini, Clementis, & aliorum pro prædictis sententiis parum eis fauere, vel hoc ipso cap. ostensum manet. Adhac, omnes rationes, quibus nostra de obiecto attributionis dialecticæ opinio probata est, quæ quam efficaces sunt aliorum iudicio relinquo, ex nuper memoratas sententias improbant: Aliæ etiam rationes hoc cap. aduersus eas sunt insinuatae. Rursus quas recensuimus opiniones alia assumunt relationem attributorum ad subiectum tam in scientiis practicis, quam speculatiis esse dumtaxat arbitriam, siue ex instituto, plerique verò in utrisque tantum naturalem, & à cuiuslibet arbitrio independentem: Harum etiam plures eam esse in esse cognito, siue cognitionum omnium ad aliquam ultimam potissime intentam, non paucæ verò in esse solius rei: præterea aliqua ad subiectum exigunt, ut sit magis perfectum obiectum totius scientiæ, alia ut sit magis unum, ac simplex, contra verò multæ ut sit magis commune vniuersaliter, neque non etiam ut integram latitudinem habeat, eam qua cuncta scientia obiecta coercent. Quædam sola subiecta partialia, nonnullæ verò solas rationes formales rationem subiecti totalis obtinere contendunt. At hæc omnia, quæ memoratae sententiae assumunt, quibusque potissimum innituntur prout velo esse ostendemus in met. citato lib. 8. tra. 5. cap. 5. & 6. quæ ergo fieri potest, ut non falsa sint inde derivata dogmata, circa obiectum attributionis logicæ.

52 Ulterius opinionum quas meminimus alia plura assignant obiecta attributionis cuilibet scientiæ, quod locis nuper citatis latè confutauimus: Alia verò, quæ est Zabarellæ, unum quidem obiectum attributionis aliquibus largitur, nempe logicæ, & reliquis scientiis practicis: hoc autem falsum esse constat; Primiù quia logica, qualis qualis facultas sit, & siue ars, siue scientia, vna tamen est, aliquod igitur subiectum habet, cui unitatem suam acceptam referat: secundò quoniam logica saltem impropriè scientia est, igitur improprium aliquod subiectum respicit, cedo ergo quale sit: tertio, quia Theologia

propriè non est scientia ab Aristotele definita, ut ex communi sententia docet P. Vasquez tom. I. in primam partem disp. 4. cap. 8. & tamen suum habet obiectum attributionis, Deum videlicet, ut aduersarij non inficiantur. Quartò, artes practicæ, siue ingenuæ, siue mechanicæ, suos habent fines, in quos referuntur; dialectica ergo similiter, siue sit scientia siue non, suum habebit finem intrinsecum & immediatum, siue subiectum obiectumve attributionis vocetur, siue non; hæc enim solius verbi controversia est, de qua parum curandum, vbi de re ipsa constet. Tandem dialectica propriè scientia est, & in loco claret; igitur ex hoc titulo, non est quod obiectum attributionis subiectumve sibi non vendicet. Vide Auerham quæst. 2. log. in proemio, vbi quod logica & alia facultates practicæ subiectum suum habeant luce clarius esse affirmat.

Hinc argumenta pro sententia Zabarellæ à neotericis quibusdam obiecta facilis negotio diluuntur. Primum ita habet, dialectica non est propriè scientia, cum sit facultas practica, nullum igitur habet obiectum attributionis: qua ratione artes mechanicae & illiberales obiecto attributionis propriè sumpto carent. Sed dialecticam in scientiis propriè sumptis numerandam esse tract. vlt. huius lib. constabit, idque tametis facultas practica esse censetur. Ruris quod artes practicæ prorsus illiberales adeoque inter scientias neutiquam reputantur, nihilominus habent obiectum attributionis, multis patibus verius est, atque probabilius ut paulo supra supposuimus, quanquam ergo logica non esset scientia more artium practicarum, & illiberalium, ex hoc tamen obiectum attributionis ei negati haud quaquam deberet. Secundum aduersariæ opinionis fundamentum sic habet: logica penes aliquos saltem actus est practica, & penes alios speculativa: igitur unum aliquod obiectum attributionis sibi præstare non potest: Probatur hæc consequentia: quoniam talis finis, siue obiectum nequit esse praxis, in quam pars theoria logica non est referibilis; aliæ theoria seu speculativa non esset: neque potest esse mera speculatio obiecti, in quam pars practica logica irreuocabilis est; aliæ practica neutiquam futura. Item simul praxis & non praxis, seu veritas merè speculabilis esse nequit: omnino ergo repugnat vnu quodvis obiectum attributionis, in quod tota logica referatur. Sed respondeo, subiectum totius logicæ finemque præcipuum esse primum, videlicet veritatem formalem, prout proximè exequibilem præceptis & institutis dialecticis. Pars autem speculativa logicæ talis esse potest, respectu sui obiecti proximi & immediati, ut ut in opus dialecticæ subiectum eiusque finem exequendum remote & mediate destinetur: quo pacto plures cognitiones speculativae artis medicinae v. g. propriè circa naturam corporis humani ad sanitatis executionem & primum mediate & extrinsece referuntur.

TRACTATUS III.

De modo repræsentandi

Dialecticæ.

CAPUT I.

Quatenus Dialectica docendo & utendo obiectum suum repræsentet?

53 Vperuacaneum esset viritim referre auctores, qui logicam in docentem, & utentem dispescunt. Etenim

Etenim, si quendam Grucchium lib. de nomin. log. & dial. Iustum Veracem init. fūe logic. alio: que patios nullius ferē nominis excipias, ceteri omnes illam diuisionem magno consensu complectuntur. Ceterum in ea explicanda haud adeō consentiunt. P. Vasquez tom. 1. in 1. part. quāst. 1. art. 4. disput. 8. cap. 5. num. 19. & P. Hurtad. dist. 2. log. sect. 2. §. 4. & quidam alij censem, logicam docentem in eo differre ab vtente, quod hāc nihil aliud sit, quam actus & habitus aliarum scientiarum, prout diriguntur logicis præceptis; illa verō sit, quae tradit præcepta, quibus vtantur alia facultates. Probabilis est positio, quidni enim logica præceptua dicatur docens, cum præcipere sit docere? quidni etiam quævis alia disciplina, quatenus imitatur logicam docētem, atque ad eius exemplar exprimitur, vocanda sit hoc ipso logica, cuius usus & imitatio quedam est, haud aliter ac imago Cæsarem exprimens, eo ipso Cæsar appellatur.

2 Hoc pæcto Clemens Alexandrinus lib. 1. stromatum Theologiam & prudentiam ac scientiam moralem vocat veram dialekticam, hoc est dialekticis præceptis & exemplaribus verè conformem: en eius verba. *Cum sit autem vera dialektica philosophia permixta veritate res considerans facultatesque & potestates examinans, transcedit ad præstantissimā omnium essentiam, & audet etiam ultra progreedi ad Deum uniuersorum, non rerum mortalium peritiam, sed diuinarum colistiumque scientiam proficiens, quam conquisitur etiam in rebus humanis, qui in oratione & rebus agendis versatur proprius usus.* *Mirito ergo scriptura quoque tales nos esse volens dialekticos, sic horitur: efficiamini autem probi trapezite, alia quidem reprobantes, quod autem bonum est tenentes.* *Hac enim reuera dialektica est prudētia reuera prædicta vi diuidendi ea, que perpicuntur intelligentia, & pure ac sincere citra omnem mixtionem ostendendis subiectum eorum quæ sunt: aut facultas quæ versatur in rerum generibus diuidendis descendens, & que ad ea quæ sunt maximè specialia, præbens unumquodque eorum quæ sunt, intuendum quale sit.* *Hæc tenus ille. Augustinus etiam lib. 1. aduersus Cresconium à c. 14. usque ad caput 18. Christum & Paulum eius Apostolum passim vocat dialekticos, propter eius usum contra Iudeos & gentiles, quibus cum circa fidem & mores disputabant: innuit igitur, talem usum esse dialekticam: alias quo pæcto dialekticos denominaret.*

3 Hinc colligo, diuisionem logicæ in vtentem & docentem, prout nuper eam explicui, esse analogicam & impropriam, more illius, qua diuiditur ens in reale & solius rationis: quemadmodum enim ens solius rationis propriè non est ens solumque tale dicitur, quoniam illud instar entis cogitamus & efficiemus, ita similiiter logica vtens strictè non est logica, sed magis actus alicuius alterius scientiæ, nuncupatur tamen logica, quoniam ad huius exemplar instarque eum efformamus. Colligo secundo P. Hurt. nuper citatum in eo falli, quod existimet, cum dicitur alia est logica docens, alia est logica vtens, logicam in priori propositione nominandi casum, & in posteriori auferendi casum fortiri, etenim imago Cæsaris dicitur Cæsar in nominandi casu, propter eius speciem & similitudinem quam effingit: quid est ergo cur logica vtens siue alicuius scientiæ realis actus, non dicitur in nominandi casu logica, propter ea quod huic conformetur. Deinde etiam si actus cuius uis alterius scientiæ possit confignoscere logicam in auferendi casu, quoties adiicitur hāc vocula, ut: *et ceteris*, quæ quidem eum casum regit; ceterum cum

de actu alterius scientiæ sine tali adiunctione dicitur logica, haec non nisi in nominandi casu ponit suffinet: a: qui de actu alterius scientiæ multoties dicitur logica absolutè & non adiecta tali particula, vt ex Clem. & Aug. nuper vidimus, igitur in nominandi casu de eo enuntiabitur, contra quam prædictus author inquam evenire existimat. Denique ea ratione non tam logica, quam scientia in communi in logicam docentem & vtentem se caretur hunc in modum; scientia alia est logica vtens, siue quæ logica vititur: at Doctores communiter logicam ipsam in docentem & vtentem disperintur.

4 Rursus secundò Card. Tolet. q. 2. procēm. Sotus ibidem, Iauellus tract. 1. log. cap. 6. aliquis Thomistæ, quos sequitur Aueria q. 1. log. in ea sententia sunt, vt arbitrentur, logicam vtentem esse ipsam docentem, quatenus actu secundo dirigit, & regulas suas ad usum reducit, siue quatenus alia scientiæ eius præsidio & ope comparantur, logicam vero docentem eam esse, qua tantum dirigit actu primo, atque in sola doctrina ficit, neque vterius progeditur. Quapropter iuxta hanc opinionem, logica docens & vtens est vna & eadem scientia officiis quidem distincta à semetipsa, non natura; cum tamen iuxta sententiam initio capituli relatam, habitus logicæ docentis realiter sit distinctus ab habitu vtentis, & hic natura sua ad physicam v. g. metaphysicam aliāmve scientiam realem spectet, ille vero sit huius scientiæ rationalis, quam modo profitemur, & præ manibus habemus. Quamuis autem prior ille modus præsentis diuisionis explicandæ nobis placuerit, haud tamen displicet hic posterior: quæ enim contra opponuntur, nullius sunt momenti: primum ita habet; iuxta posteriorem hunc loquendi modum logica vtens non tam vtens dici deberet, quam usitata, siue vt ita loquamur usus: eatenus enim distinguitur quodammodo à docente, quatenus hac alia scientia vtuntur, eiusque præcepta & exemplaria imitantur; quo aurem aliquis vtitur, id dici solet non vtens, sed usitatum. Secundum eorum quæ opponi solent, sic habet: cum dialektica docens actu secundo dirigit, eiusque doctrina ad usum transfertur, ipsa dialektica se ipsa non vtitur, sed potius intellectus ea vtitur: haud secus, ac nos habitibus vtitur quoties eos ad operandum applicamus; cum tamen habitus semetipsis non vtuntur: logica igitur iuxta hunc dicendi modum, non tam vtens dicuntur, quam usitata: cum hac de causa: tum etiam ea, quæ nuper est expensa.

5 Primum horum ita dilues: quanquam alia scientiæ vtantur præceptis logicæ docentis, tamen hæc etiam vtitur obiectis aliarum scientiarum, quatenus ea facit, artificiose subiici, prædicari, diuidi, definiri, aut demonstrari, aliō modo extrinsecè informari: quid enim communius, quam agens vti passo, quod eius operationi subditur? Secundum eorum quæ obiecta sunt, hunc in modum repelles: quoties logicam applicamus ad alias scientias comparandas, ea quidem vtitur vt quod: ipsa tamen dici potest ac debet vtens vt quo, facit enim vt nos ea sic vtitur. Hoc pæcto cum albedo non sit alba vt quod & propriè, dicitur tamen quodammodo alba, quia parietem facit album: eodem ritu cognitio dicitur cognoscens, quia præstat nobis vt propriè cognoscamus, etiam ip'sa vt quod & propriè eam denominationem non suscipiat. Ecce logicam duabus de causis non solum usitatum, sed etiam vtentem dici posse: Balduinus autem q. 7. procēm. eam dicendam esse non vtentem, sed usitatum existimans quid aliud quam difficultati succumbit.

Præterea

6 Præterea tertio B. Thomas 4. met. lect. 4. Fonseca lib. 2. met. cap. 3. q. 1. sect. 6. Conimbr. quæst. 4. procem. art. 2. Balthasar Tellez 1. parte sum. in adnotatiunculis procemial. putant logicam solummodo vtentem dici posse propter vsum doctrinæ sive in materia probabili aliarum facultatum: Ratio eorum est, quoniam actus demonstratiui aliarum scientiarum ad ipsas spectant; nulla enim scientia est, quæ, sicut ex demonstrationibus est genita, ita etiam alias similes non generet: at vero actus probabiles non scientiam, sed opinionem pariunt, adeoque à nulla scientia fiunt, & ad nullam attinent, videlicet ratione materia in qua versantur: id ergo solum supereft, vt ratione forma syllogistica, quæ in eis elucet, ad aliquam spectent; cum ergo non ad alias scientias extra logicam: nam præter hanc nulla formam syllogisticam edocet; consequens est, vt ex eo titulo reduci debeant ad solam dialepticam: Proinde hæc dicenda est vten, tantum respectu actuum probabilium aliarum facultatum, quibus artificium syllogisticum ac differendi formam illudit.

7 Obiici autem consuevit aduersus hanc doctrinam, ex ea fore, vt nimis angusti sint limites aliarum scientiarum, contra vero dialepticæ latissimam etenim si solam mathematicam excipias, nulla facultas est, quæ non paucis demonstrationibus constet, quæ non innumeris opinionibus sciat: si igitur quidquid est probabile in physica v. g. metaphysica, ethica, aut medicina, ad vnam logicam reducitur; huius termini latius quam par est patebunt, & illarum erunt arctissimi: quorum tamen vtrum magis absurdum, haud facile dixeris. Obiici etiam solet, negandum non esse, quin logica doceat non solum vt probabilitate differere in materia aliarum scientiarum, sed etiam vt demonstrare in ea quivis, si velit, possit: cur ergo vsum demonstrandi non minus quam probabilitate differendi logicam vtentem denominet? aut, aliis verbis, cur quid sit vten ab utroque respectu ex aequo non habeat?

8 Hæc obiectioes quamvis non paucos transuersos egerint, haud tamen committere possunt, ne supradicta opinio, & vulgaris divisionis explicanda ratio mihi satis probabilis esse videatur. Ad primam dicendum physicam. v. g. bifariam sumi posse; primo nimis late, quatenus habitus tam opinatiuos, quam demonstratiuos complectitur; atque ad eam ita sumptam omnes eius actus tam probabiles quam euidentes spectant, quin contrarium obtineat aut etiam contendat opposita ratio; ad quam proinde alleuandam vel hoc tantum sufficit. Attamen aliter respondeo, & aio, physicam secundo sumi nimis præsæ, quatenus comprehendit solos habitus demonstratiuos, atque ad eam ita sumptam non spectant immediatè conclusiones probabiles: vnde ratione forma ad solam scientiam rationalem sive logicam immediatè reducendas sunt, ad aliquam enim scientiam strictissimè sumptam possunt & solent reuocari. Cæterum eiusmodi actus probabiles mediatè pertinent ad physicam etiam hoc secundo modo usurpatam, id est mediante dialectica, quæ eius famula est, atque administra, ad hanc verò non nisi nomine illius tanquam principalis possidentis. Hinc sit, haud adeo contrahi terminos physicae, adeoque extendi, eos quibus dialectica coeretur: quidquid enim tractatur sive demonstratiue, sive probabilitate in tota physica, quam longè latèque fusa est, id omne ad ipsam saltem mediatè pertinet ac proinde sui iuris est, haud aliter ac domini quæ per seruos ea nihilominus proprio ac pleno iu-

re possident: cur ergo maneat inops physica, cui in saluo est, non solum quod demonstrat, sed etiam in gens doctrinæ probabilis copia? Contra verò dialectica, etiam si libere excurrat in actus omnes probabiles physicae & cæterarum facultatum, quia tamen harum non suo nomine eos colit, haud propterea ditior euadet: quo pacto serui diuites non habentur, qui plura dominis, sibi vero nihil administrant. Ad secundam obiectiōem dicendum est, eam nemini negotium facere posse, nisi qui communem rationem huius sententia quam tuemur, superius positam oscitante inspecterit.

9 Ulterius quartu nonnulli recentiores, inter quos P. Rodericus dis. 3. log. f. 1. volunt, logicam vtem esse vsum logicæ docentis in sola materia ipsius dialepticæ: quare idem actus dialepticæ erit simul vten & docens: diuerso tamen respectu; vten, si species regulam dialepticam ab eo distinctam, ex cuius directione & præscripto fit: docens, si alium quemvis actum quem dirigit atque præscribit, v. g. hic actus, dñs isto est oratio totum in suas partes distribuens, dicitur logica vten intuitu huius actus, definitio constat genere & differentia; ex cuius directione, diuisio ita definitus; item eiusmodi actus dicitur logica docens contemplatione huius divisionis dialepticæ, demonstratio alia est à priori, alia à posteriori, alteriusve similis.

10 Opponi verò solet contra hanc sententiam, divisionem logicæ in docentem & vtentem recurrere secundum omnes cum ea partitione qua Philoponus & reliqui Græci interpretantes logicam in rebus aulsa & rebus concretam dissecant: Idcirco autem logica docens dicitur rebus aulsa, quoniam ad res aliis scientiis subiectas non descendit, sed abstractam quandam & generalem doctrinam duntaxat continet, contra vero logicæ vten propterea rebus concreta dicitur, quod scientiis rebusque eis subiectis sese immicat, & vel sit aliqua alia facultas à logica ab ea tamen directa, vel sit logica ipsa cum respectu ad aliam quamcumque disciplinam, quam actu secundo regit, atque artificiose componit. Quod si iuxta quartam hanc sententiam logicæ vten sit actus aut habitus ipsius logicæ docentis, non vero alterius facultatis, non appetet, cur magis logica docens, sit rebus aulsa, quam logica vten, aut hæc è contrario magis concreta rebus quam illa.

11 Fateor multò facilius explicari, quatenus logica docens sit rebus aulsa, & vten rebus concreta, iuxta tres primas sententias hactenus positas, aliisque etiam tres à nobis inferius proponendas, quæ secundum opinionem Roderici & recentiorum. Cæterum iuxta hanc etiam potest non male exponi ea res, seu potius locutio. Nam quemadmodum, cum dicitur intellectus fieri extensio practicus, eiusmodi extensio ita à plerisque explicari solet, vt non semper extrahat intellectum ultra proprios actus, sic enim hi non forent praxes; ita similiter cum dicitur logica rebus concreta, sive ad eas extensa & conuersa, id non ita intelligendum est, quasi propterea materiam propriam transilire debeat & extra eius limites ferri. Quinimo etiam si intra se sit, nec ulterius progediatur, locus tamen est, vt modo sit rebus aulsa, modo vero rebus concreta, & ad eas extensa, adeoque docens & vten.

12 Quinto dici potest, vulgarem illam divisionem logicæ in vtentem & docentem esse re ipsa eam cuius meminit Averroës l. 2. metaph. cap. 3. qui videlicet logica secatur in vniuersalem & particularem: Logica vniuersalis sive docens est, quæ præcipit in

F communis

communi, hoc modo, definitio conſtat genere & differentia, diuīſio eſt oratio totum in ſuas partes diſtribuens, demonstratio in Barbara, conſtat tribus propositiōnibus vniuersalibus affirmatiuis &c. lo- gica particularis ſue vtens eſt quæ in ſingulari p̄cipit hoc paſto: ſi eliciatur hic aetus, homo eſt animal rationale, erit definitio conſtant genere & differentia; ſi hic, ens aliud ſubſtantia, aliud acci- dens, erit diuīſio; ſi hic, omne rationale eſt riſi- bili, omnis homo eſt rationalis, omnis igitur eſt riſi- bili erit demonstratio Barbarica. Ratio autem hu- ius opinionis eſt; quoniam doctrina plerumque eſt circa vniuersalia, aetio vero & uſus circa ſingula- ria; merito igitur logica docentem cum vniuer- ſali & vtentem cum ſingulari eandem eſſe arbitra- mur. Rurſus hoc modo optimè intelligitur, vt lo- gica docens ſit rebus auuifa, ad eas enim quæ ſubii- ciuntur aliis ſcientiis non deſcendit, vniuersalibus p̄ceptis contenta: nec non etiam ut logica vtens ſit rebus concreta, quippe que reſ aliis facultatiibus ſubiectas particulatim conſiderat.

13 Sexto dici potest, logica docentem eſſe quæ definitionem. v. g. diuīſionem, argumentationem, aut quoniam cognitionem artificiālā non facit, ſed faciendam cognoscit, eiisque facienda modum in communi aut ſingulari p̄cipit: exempla nu- mero p̄cedenti tradita ſunt non pauca: contra ve- rō logicam vtentem eſſe quæ opus ſuum non facien- dum ſed factum atque exiſtens cognoscit, idque re- gulis ſuis conforme eſſe diuīſat; veluti ſi te homi- nem bene deſinire aut deſinile affirmeſ, hunc in modum, aetus iſte homo eſt animal rationale quem eliciui, aut elicitum conſeruo, eſt bona deſinio. Ratio autem huius ſententiae eſt, quoniam ut Pla- tonis in Lachete etiam verbiſ utar; *Mihi ſane vide- tur, quorumcunque ſcienza aliqua eſt, non aliam ſcien- tiam eſt præteriorum ut falla ſunt aliam præſentium ut ſunt, aliam futuroram, ut optimè fieri poſſunt, ſed eiusdem ſcienza opus eſt, hec omnia noſſe.* Quemad- modum circa ſanum & ſalubre, non alia ſcientia, ſed uina medicina proſpicit quæ ſunt, quæ facta ſunt, quæ ſiunt, quo paſto ſiunt: & circa illa quæ terra naſcu- tur agricultura ſimiliter ſe habet. Hæc ille, hæc etiam ego; cum igitur dialektice proprium ſit facere de- finitionem, diuīſionem & argumentationem in qua- uis materia, atque ad eas intellectum inſtruere ac di- rigere; ſane cognitione quæ ea ex penduntur iam facta & exiſtentia, ad eam etiam pertinebit, quidni igitur logica appellari poſſit docens, quatenus in communi aut particulari p̄cipit, vtens verō, qua- tenus p̄cepta ſua ad executionem & uſum redacta conſiderat? Et quidem priori modo eſt à rebus auuifa, id eſt ab illarum exiſtentia p̄ſcindit, eamque non affirmat, posteriori vero modo eſt rebus con- creta, videlicet etiam quoad earum exiſtentiam, cum quæ ſponte ſua eſt coniuncta, & quam ſuapte natura repreſentat.

14 Denique octauo recolendum eſt, quod ſuperius ſtatuumus tractatu.c. 3. & 4. dialekticam conſidera- re, tum reſ ipsas ſecundum p̄diciamentalem con- ſtitutionem earumque physicum eſt, cum etiam aetus intellectus & voceſ quibus ſignificantur; quatenus ergo eſt circa interiora aut exteriora ſigna vocari poſteſ docens, docet enim (& hæc potior eius cura eſt) modum quo illa fieri interiuſe aut exteriori proferri debeat, ſic, ut eorum p̄adiſio ve- ritatem alſequi poſſimus quatenus autem ſecundario eſt circa reſ, dici poſteſ vtens, quoniam non docet, quomodo reſ in eſe physico ſint efficienda, ſed tantum eis vtur, veluti materia neceſſaria ad defi-

niendum, diuidendum, & argumentandum, earum- que notitiam aliquam tradit, quia niſi illis cognitiſ aetus intellectus & voceſ, quibus ſubſunt, & ge poſ- ſunt comprehendendi. Quoniam autem dialektica de rebus aliqua doceat ſpeculatiuē, quia tamen inpre- ſentiarum de doctrina practica potiſſimum ſeruo eſt, quippe quæ, ut dixi, primas ſibi partes in diale- ktica vendicat, idecirco ea respectu terum cendenda non eſt docens, ſed ſolum vtens, uti expoſuimus. Quod ſi logica docens, non reſ, ſed ſolos aetus & voceſ conſiderat, contra vero vtens ſolas reſ non aetus intellectus aut voceſ, quid mirum ſi hæc rebus con- creta, illa rebus auuifa dicatur? Tot modis cum de- fendi & explicari poſſit vulgaris illa diuīſio, miror aliquos eſſe, qui eam negent, miror quoque alios ſingulis eius explicanda modis, vno aliquo excepto impugnandi ſummi pere intentos; quia vero om- nes & ſinguli facilè nequeant conciliari, quantum libet differant: quid enim vetat, earundem vocum logica vtentis & docentis non eundem, ſed multi- plicem ſenſum eſſe?

15 Ad extreum quæres, an quemadmodum diale- ktica eſt docens & vtens, ita etiam aliae facultates practica ſimile geminationem ſubeant & in docentes & vtentes tribui poſſint? Negant quidam gra- ues recentiores, nec ferunt hanc veluti prærogati- uam logica deperire. Ego vero contrarium arbitror longe veriſimilius, illudque probo, in primis ex Pla- tone, cuius hæc ſunt verba in Philebo, *Audacter im- portunis diſputatoribus reſpondeamus, duas arithmeti- cas eſſe, ac duas metiendi artes, alia que facultates ha- rum comites, plurimas, geminationem habentes huimodis, & in nomine uno communicantes.* Rurſus in Eu- thidemo ſic ait: *Pernulum igitur inter lyrarum fa- bros inter eſt, & ſcientiam pulsandi lyra affeſtus: alia enim ars qua facit, alia qua uitit his rebus: nam ars que fabricat lyram, & que lyram pulsat, longe inter ſe differunt: & mox inſta conſtat ſimiliter & circa orationes aliam eſſe artem, qua condit, aliam qua conditis uitit.* Haec tenus Plato, quem alij ſequuntur, p̄ſertim vero Fonſeca ſuperius citatus hiſ verbis; ſed & Rhetorica qua à plerisque non conſetur, demonſtratiua eodem modo conſideratur. Quatenus enim tradi- p̄cepta dicendi, docens eſt, & à rebus auuifa; quia vero ratione iis uitit, vtens, & rebus concreta appellari poſſet. Conſonant Comiſſioneſ ſunt enim arti- culi ſecundū ſupra relati, quatenus dialektica ſit docens & vtens, aliarum facultatum exemplo de- clarant.

16 Idipſum ratione ſuadetur: nam logica eſt docens, quatenus impērat aetus aliarum ſcientiarum: hi ve- ro propti imperati & exerciti logica vtentis appella- tionem ſubeant: alii verbiſ, logica dicitur docens & vtens, quoniam eius doctrina eſt uſui alii ſcientiis, omnesque ea vtuntur. Atqui etiam prudentia, ethica, medicina, rhetorica, grammatica, & reliqua ingenua, ac mechanica ſimiliter habent aetus im- perantes & imperatoſ, aliaeque aliarum p̄ceptis aut instrumentis vtuntur: quidni ergo talem gemi- nationem habeant. Quare prudentia docens eſt imperium eius proprium, opus autem cuiusque alterius virtutis ab ea imperatum & ex eius direktione factum, eſt prudentia vtens: ſimiliter medicina docens eſt eius imperium, quo decernit, ſeu iudicat, tale medicamentum adhibendum eſſe ad alicuius morbi depulſionem; applicatio autem eius medica- minis eſt medicina vtens; grammatica etiam docens eſt eius imperium ſeu iudicium, quo ſtatuit, qua ratione partes orationis, nimirum voceſ, ſint ap̄e con- ſtruenda & collocanda; vocum autem conſtructio & recta

recta syntaxis in quauis alia scientia erit grammatica vtens: eodem modo frænofactoria docens est, quæ instrumenta equitandi parat; equestris vero quæ eis utitur erit frænofactoria vtens, non aliter ac logica docet prout instrumentaria respectu aliarum scientiarum, ha vero sunt logica vtens, propter id quod instrumentis à dialectica traditis vtuntur. Par est ratio aliarum facultatum, quæ operi incumbunt.

17 Præterea, vt alios dicendi & vtendi modos percurramus, neque enim aliquibus præ aliis astringi volumus, alia facultates modo docent tantum, modo vero doctrinam suam ad ysum & exercitium reducunt, auctuque secundo operantur: deinde iam in communione, iam vero in particulari præcipiunt: aliquid etiam rem faciendam præcipiunt, aliquando factam considerant; denique tam materiam infectibilem, quam formam artificiosam factioni obnoxiam intuentur: si igitur his de causis, logica docens & vtens est; quidni etiam similem diuisionem alia quæcumque facultates postulent? Quod autem logica perfectius aut fuisse se immisceat rebus & obiectis aliarum facultatum, quam quævis harum si cum reliquis conferatur; que recentioribus hallucinandi fuit occasio; id nec fortassis est omnino verū, vt facile esset ostendere, nec si verum sit quicquam interest. Etenim diuersimodè etiam pars demonstrativa logicae, & pars eius topica sive opinativa procedunt, aliaque sunt vnius, & alia alterius præcepta: atqui inxta ipsos aduersarios, vtralibet dividitur in vtentem & docentem: quamvis ergo logica aliter quam quævis alia facultas per ceterarum ex patietur obiecta, nihilominus haud magis illa quam alia quæ cunque disciplina docentis & vtentis rationem obtinebit. Adhac sicut logica dissecatur in practicam & speculatiuam, ita etiam medicina. v. g. & ethica: atqui longe aliter speculatur & practice cognoscit, dialectica. quam amba illa, latius videlicet, & si aduersariis credas, perfectius: similiter ergo usus & doctrina, tametsi aliter logicae & aliis scientiis, absoluè tamen vtrisque conuenient: Hinc colliges, quo iure aliqui communem diuisionem logicae docentis & vtentis negent, propterea quod nequeant alia facultates ita distribui.

C A P V T II.

An, aut quatenus dialectica instar sapientie, prudentie, intellectus, opinionis, suspicitionis, artis, scientie obiectum suum representet?

18 Stendemus in Metaph. lib. 6. tract. 5. cap. 1. septem prefatis modis contingere, vt facultas aliqua obiectum suum representet: Vt autem totam doctrinam ibi generatim tradendam dialectica nostræ adhibeamus, hoc in primis velut exploratum supponimus, eam esse sapientiam improprie sumptam, fecus vero, si illa proprie accipiatur. Posteriori hoc suadetur, quoniam dialectica rerum humanarum, ac diuinarum per altissimas causas cognitio neutiquam est, quæ tamen perfectio ad propriam rationem sapientie omnium calculo requiritur. Prius autem probatu haud difficultius: si quidem quævis ars etiam mechanica, si cuiquam insit, omnibus suis numeris absoluta, & artificem sapientem, &c., quod consequens est, se sapientiam denominat, velut cum Polycletum sapientem statuarium, & Phydiam.

P. R. Lyncei Philosophia Tom. I.

sapientem lapidum sculptorem appellamus. Ad hanc duplarem sapientiam, alteram impropriam & secundum quid, alteram vero simpliciter & propriè tam respexit Homerus, cum de quodam, vt refert, Arist. 6. ethic. lect. 5. sic dixit.

Diuum in munere, nec fassor, nec durus arator,

Nec sapiens alia villa nimis extitit arte.

Quasi diceret, talem non habuisse insimam, & metaphoram quandam sapientiam in alicuius artis perfectione sitam, sed propriam & supremam, quæ res diuinas & humanas per altissimas causas asequitur. Secundò etiam id supponimus, dialectica non esse prudentia strictè sumptam: nullam enim honestatem moralem procurat: ceterum esse latam quandam & metaphoram prudentiam: hæc enim interdum abstracta ab honestate morali, vt cum dicimus aliquem esse iuris prudentem, aut prudentia militari prædictum: quin etiam aliquando significat quiddam contrarium honestati morali, vt videre est apud Iuuenalem Satyra tertia.

Quia quod adulandi gens prudentissima laudat,

Sermonem indoliti, faciem deformat amici.

Adde quod logicam esse prudentiam latè sumptam doceat B. Thom. 2. 2. quæst. 48. art. vniico. Si vero prudentia sumatur large, secundum quod includit scientiam etiam speculatiuam ut supradictum est, tunc etiam eius partes ponuntur, dialectica, rhetorica, & physica. Hactenus ille; quo autem sensu logicam dicat speculatiuam infra cap. 6. constabit.

19 Rursus tertid premitimus cum Auersa quæst. 1. log. l. 5. dialecticam esse intellectum strictè sumptum: hic enim est eidem non principiorum; dialectica autem principia esse evidenter tam certum est, quam quod ea evidenter conclusionibus constet, si non omni at magna sui parte. Item quarto eam esse opinionem supponimus cum Theist. 1. post. cap. 24. & Lemosio lib. 1. paradox. dial. errore 2. plurima enim dumtaxat probabiliter coligit, vt testis est tot sententiarum varietas, qua ab aliis, aliisque authoribus traducitur. Deinde quidem eam aliquando subdubitante procedere, & non nihil suspicione habere, constat inde; quod in eius materia aliqui dialectici quædam in ambiguo relinquant, neutrāque contradictionis partem ausint affirmare. Sextò etiam id supponimus, dialecticam esse attem: tum quia numeratur inter septem artes liberales sequentibus versiculis comprehensas.

Arribus ingenii famam, laudemque merentur,

Grammaticus, Rhetor, dialecticus, & Geometra;

Musicus, Astrologus, numeros summa querens.

Tum etiam quia vt dialectica applicem, quod de rhetorica dixit Fabius 1. 2. cap. 16. *Quis est adeò non ab eruditione modo, sed à sensu remorsus hominis, ut fabricandi quidem, & texendi, & è luto vasa ducenti artem paret, dialecticam autem, maximum ac pulcherrimum opus in tam sublimè fastigium existimet sine arte remissi: atqui eiusmodi facultates mechanicas, aliasque similes, nihilominus artes esse constat ex septemplici artium seruiliuim diuisione, proximis versiculis clausa.*

Seruiles tractant artes quæsumque sequuntur

Agricola, & Miles, Chirurgus, Nauita, Textor,

& faber, & Venans, cælo terraque, marique.

Aduerte autem hæc septem postrema nomina valde generatim accipienda esse: ita enim nulla erit ars mechanica, quæ sub illis non comprehendatur.

Ulterius, quia etiam ars, propt̄ significat facultatem operationi alicui externæ sibi postea superstite incumbentem, dialectica nostræ non conueniat; ceterum, ars latius aliquando funditur, & omni-

F. 2. nem

nem facultatem practicam, &c, quod plus est, omnem etiam speculatiuum significatu suo complectitur, utroque ergo modo aut certe altero dialecticam admittit. Quid? quod ea est *collectio multarum de una re comprehensionum ad finem aliquem utilem vitæ*, quæ est omnium celeberrima artis finitio; collectio quidem multarum comprehensionum, aut formalium & intellectui hærentium, dummodo ea sit composta qualitas, & multiplex habitus, aut obiectu-rum, id est rerum extra intellectum, si, quod aliqui volunt, ea sit simplex qualitas, & habitus: de una re, id est de uno attributionis obiecto, quod nos veritatem, alij aliud arbitrantur: ad finem aliquem utili-lem vitæ, ut ostendimus, hoc tractatu desinente. Porro dialecticam esse artem docent Rodolph. Agric. lib. 2. de invent. dial. cap. 2. Mirandul. in proœm. instit. in log. Scalig lib. 1. de subtilit. exerc. 1. num. 3. Monlor. initio prior. Nunnes in lib. de constit. dial. Apollin. 1. post. quæst. 2. art. 2. Valsquez 1. 2. disp. 8. 5. num. 6. Flamin. Nobil. quæst. penult. logic. Comimbr. quæst. 2. proœm. art. 1. Tolet. quæst. 1. proœm. cap. 2. ad eius finem.

21

Supereft ergo tantum scientia; quæ, si latè sumatur pro quavis notitia etiam probabili, negari nequit, quin dialecticam comprehendat: Quod si sumatur strictius pro notitia evidenter mediatâ vel immediata, tota difficultas devoluitur ad tertiam eius acceptiōnem eamque strictissimam, quæ significat cognitionem evidenter mediatam, id est ex præmissis evidenter deductam: scientia namque hoc tertio modo sumpta connexionem habet cum scientia prout secundum nodo sumitur; hæc enim illius est causa, illa effectus huius. Proinde nequit altera & non altera in logicam conuenire: quod ergo dixerō de una videlicet de scientia propriissimè accepta id de vtraque dictum puta. Dico autem logicam omni proprietate scientiam esse. Ita cum B. Thoma 4. metaph. lect. 1. Iauellus, Sotus, Soncinas, & plures alij Thomistæ: nam Scoto quæst. 1. prædicab. plerique eius lectores: item ex nostris auctoribus Suarez 1. metaph. sect. 4. Fonseca 2. metaph. c p. 3. quæst. 1. sect. 7. Hurt. disp. 2. log. f. 1. Toletus, Comimb. Tellez, & alij non pauci.

22

Probatur autem, quoniam illa facultas est summa proprietate scientia, quæ habet multos ac varios actus evidentes ex præmissis evidenter deductos: at huiusmodi est dialectica: ergo. Maior probatur, ut facultas aliqua appelletur scientia necessum non est, ut omnes actus evidentes fortiori, & nullos probabiles admittat; alia nec metaphysica, nec Physiologia, nec etiam mathesis, nec alia facultas scientia dici posset, cum omnes aliquando probabili solum colligant, imo, si mathesim excipias, non raro sed multoties. Minor probatur: dialectica eo quod definitio sit *oratio explicans naturam rei*, eam constare genere & differentia, esse clariorem definitio, cum eo conuerti, ac reciprocari, & fortassis esse iudicium evidenter concludit: non pauca etiam de argumentatione, divisione, & aliis obiectis suis eundem in modum manifestè conuincent.

C A P V T III.

Dissoluuntur ambiguitates aduersus doctrinam precedentem.

23

Obiicies primo. Dialectica per nos est scientia: nequit igitur esse opinio; aut è contrario per

nos est opinio: nequit igitur esse scientia. Item iuxta nos est ars: non potest igitur esse scientia aut opinio, vel è conuerto, enthymematum horum antecedentia cum finc nostra, eorum consequentæ suadentur: Aristoteles 6. Ethic. distinguunt eas virtutes, vna ergo & eadem nequit esse scientia, & opinio, aut harum alterutra & simul ars: si ergo dialectica, &c. Respondeo, fieri non posse, ut eadem intellectuæ facultas simul sit opinio & scientia, secundum eosdem actus & habitus, ac respectu eorumdem obiectorum: bene tamen secundum diuersos actus & habitus, & contemplatione diuersorum obiectorum: Hoc autem posteriori modo non autem illo priori asservimus dialecticam opinionis, & scientiæ partes sustinere: Aristoteles autem priorem modum non vero posteriorem circa dubium intendit, cum scientiam & opinionem discriuit, atque incompossibilis esse aut innuit aut asservit. Quod autem ad artem attinet, ea & scientia non distinguuntur vniuersaliter & adæquatè, ita ut nunquam in eandem conuenire possint, sed tantum inadæquatè seu particulariter, eo quod aliqua ars non scientifica, & aliqua scientia non artificiosa factiuæque esse queat: quare ars est recta ratio factibilium sive evidenter probata, sive potius immediate tendens & omnis probationis expers, & scientia est notitia mediata evidens, sive alicuius factibilis ratio sit sive non sit: Porro ars cum opinione eodem modo quo cum scientia plus minus comparatur, quod utriusque distinctionem & incompossibilitatem: obiecta ergo ratio nobis negotium non exhibet.

24

Obiicies secundo ex Arift. primo metaph. cap. 3. absurdum est simul querere modum sciendi & scientiam: at si logica foret scientia, cum alia ex parte modus sciendi sit, non esset id absurdum, sed potius necessarium, proper id quod modus sciendi sine scientia reperi non nequit, alterque ab altera non distinguitur. Respondeo, absurdum est simul querere modum sciendi & scientiam, respectu cuius modus sciendi est, non vero scientiam in communis, & qualis ea cumque sit: logica autem non intuitu sive, sed aliarum scientiarum est modus, sive instrumentum sciendi: Vnde non sibi sed aliis præmitti debet quod solum Aristoteles intendit.

25

Obiicies tertio alia eiusdem verba primo rhetoricon cap. 4. *Si quis autem rhetorican aut dialecticam, non ut facultates, sed ut scientias instituere ac docere conatur, is naturam earum hoc transitu interimere videtur.* Respondeo, quemadmodum, ars interdum significat omnem & solam cognitionem practicam, interdum vero latius funditur & facultates etiam speculatiuum comprehendit, ut differuimus, ita è contrario scientia aliquando solam speculatiōnem significat, & cum ea recurrit, aliquando vero tam notitiam practicam quam speculatiuum: Quare, cum dixit Aristoteles dialecticam & rhetorica in scientias haud esse, non de omni vera scientia loquutus est, sed de ea sola quæ cum notitia speculatiua reciprocatur, eiusmodi enim facultates magis practicè cognoscunt quam speculantur. Fortassis etiam non de omni logica & rhetorica sermonem habet, sed de iis tantum quæ quid est in vnaquaque re probable perspicunt, ut constat ex cap. 1. & 2. eius lib. rhetoricon: ibi enim ambas ita sumptit, & de quibus ibi, de iisdem cap. 4. sequenti loquitur.

26

Obiicies quartus, Nulla facultas practica, nulla non speculatiua dici potest scientia: atque dialectica est facultas practica, & non speculatiua; quippe quæ est circa actus intellectus in nostra potestate sitos,

ad

ad eosque efficiendos, & quam habent veritatem & rectitudinem exequendam instruit atque disponit: nequit igitur esse scientia. Minor videtur satis probata; maior etiam suadetur: quoniam alias iuris prudentia sive politica, quae reipublica bonum procurat, & premia ac supplicia practice disponit, nihilominus foret scientia: similiter medicina, quae ad corporis humani sanitatem aut acquirendam deo, aut, postquam acquista est, conseruandam tota refertur: quin etiam simili modo artes mechanicas, & illiberales, cuiusmodi sunt v.g. aedificatoria, fabrilis, frumentaria, si Deo placet, scientiae dignitatem obtinerent. Hæc autem sunt absurdæ: ne sequantur ergo, illud certa ratione tenendum est, solis facultatibus speculatiuis licere scientias esse.

27 Hoc argumentum adiunctis superioribus Aristotelis testimoniis plures ed impulsit, vt logicam scientiam esse negarent: præsertim vero Zabarellam lib. 1. de natura log. Balduinum quæst. 7. log. Egidium Romanum in principio posteriorum, Philoponum & Alexandrum in proemio priorum, Simplicium & Amonium in præfatione ad prædicamenta, Zimaram in tabula verbo. *absurdum est*, & Petrum Nigrum, quæst. 11. clyp. nec non ex nostris Vallium 2. parte, prolog. q. 4. c. 15. Pererium lib. 1. phys. c. 3. & 18. ad vtriusque finem. Cæterum quod attinet ad Aristotelis testimonia superius ea sunt exposita. Quod autem obiicitur, nullam facultatem practicam scientiam esse posse, id omnino falso, tunc quia cognitio representans rem operabilem, adeoque practica potest ex evidenteribus præmissis concludi, quidni enim: poterit igitur esse scientia, tum etiam, quia cognitio Dei creaturas possibilis representans est practica, vt præced. tract. 2. vñsum: & tamen est vera scientia, etiamsi non discursiva: Similiter ergo &c. tum denique propter ea quæ inferius cap. 4. subiicientur.

28 Ad primum exemplum nobis obiectum, & à Iurisprudentia seu politica petitum dici debet, hanc facultatem, prout modo in vsu est, & à plerisque exercetur scientiam non esse, eo quod non ratione, sed autoritate aliquid iuri & æquitati consentaneum esse ostendat, & qui sic melius procedit, is sapientior in iure censeatur: quare ita sumpta non tam scientia, quam humana fides est extimanda. Si tamen iurisperiti æquitatem iuris positivi & naturalis à priori & à posteriori euidenter probarent, pro eo ac possunt, & in hoc iurisprudentia laudem collocarent, ea quidem posset ac deberet appellari scientia: Proinde modo talis est, si suo magis quam proficentium genio eam metiamur. Ad secundum exemplum respondebis, medicinam quantumlibet practicam nihilominus verè scientiam esse, dummodo non autoritate Hippocratis, & Galeni (quod pluribus medicis familiare est) sed ratione à priori, aut à posteriori nitatur. Ad tertium exemplum dicendum est, artes mechanicas si vt plerumque sit, duntaxat opus ita faciendum esse cognoscant, quia ita fieri consuevit, ab aliisque præceptum est, neutriquam esse scientias; quod si non vñ & autoritate nitantur, sed via & ratione procedant, & rei facienda causas demonstrent, quantumuis practicas sint, scientiae tamen erunt, vt ex Aristotele lib. 1. metaph. cap. 1. colligitur.

29 Obiicies quinto; omnis scientia vel est practica vel speculativa, atqui neutra est dialectica; item omnis scientia est de obiecto reali, quod enim non est, non scitur, vt est in Aristotelica & communis paræmia; sed dialectica non est de obiecto reali, sed de soli illustrationis ente. Rursus omnis scientia certum ali-

quod & destinatum obiectum sibi præstituit, vt author est Arist. 4. Metaph. c. 1. Atqui iuxta eundem, tum eodem loci, tum etiam in principio rhet. dialectica nullis circumscripta finibus per omne genus entis longe lateque vagatur. Nihil horum virget, nihil est ponderis alicuius: non primum, quia præterquam quod Caietanus, Pererius, & alij inter scientiam practicam & speculativam aliam quandam medianam & neutrius generis admittant, illud profecto inferius constabit, logicam vel practicam, vel speculativam esse, imo utramque simul, illam prout docet, hanc prout vñtit. Non secundum, quoniam verisimilis est logicam de ente reali potissimum esse, tum etiam; quia tametsi solius rationis enti incumbet, hoc parum intererset: quod enim dici consuevit, id solum sciri quod est, hoc intelligendum non de ente reali modo, sed de quovis ente, sive reali, sive solius rationis: vñde sic ut metaphysica quadratus est de ente rationis, ita etiam scientia rationalis de eo poterit esse, penes se totam nisi obliteret aliud. Non denique tertium, quia ad rationem scientiae sat est, vt vnum aliquod certumque obiectum attributionis sibi proponat, etiamsi non vnum obiectum secundarium, sed infinita consideret, nimurum quantum sub aliqua ratione ad prædictum finem & obiectum primarium referuntur: Quapropter dialectica poterit esse scientia licet omnia entia perspiciat, ea enim omnia non nisi pro vt habent rationem subiecti, prædicati, definitionis, divisionis, argumentationis, aliove quoquimodo ad eius finem vñctum nempe veritatem conducunt, illius considerationi subiiciuntur. Hoc pacto metaphysica in scientiis numeranda est, quoniam eti omnia entia attingat, non tamen nisi prout e conueniunt in ratione entis vt sic atque ad vnum finem & obiectum attributionis destinantur. Et quidem iij quibuscum disputamus aut nulli facultati, aut metaphysicæ in primis, scientiae nomen indulgebunt.

30 Obiicies sexto, quidquid sit de logica demonstrativa, saltem topicam seu probabilem scientiam esse non posse, cum opinio & scientia ad minimum respectu eiusdem distinguantur: Neque non idem dici oportere de logica fallaci & sophistica, quæ potius error & fallacia quam scientia esse videtur. Occurrendum est huic obiectioni, logicam esse propriæ scientiam, etiam quatenus agit de syllogismo topico & fallaci, multa enim de vtroque euidenter concludit. Sic diuina cognitio est vera circa cognitionem creatam falsam, certa circa incertam, & clara circa obscuram, similiter ergo, logica euidentis esse potest atque scientia etiam circa syllogismum probabilem & sophisticum, elo neuter euidentis sit, neuter scientiae gradum obtineat. Quare dialectica probabilis & fallax non est eiusmodi formaliter & ex parte actus, sed solum materialiter, & ex parte obiecti sive materiae quam considerat. Non me fugit utramque illam dialectica partem topicam nimurum & sophisticam aut fallere aut periculo falsitatis exponere, alterum enim horum vna docet, alterum alia, sed vt Fabij verbis vñar. l. 2. c. 16. non ideo in falsa quoque esse opinionem concedam: quia longe diuersum est, ipsi quid videris, & vt aliis videatur, efficere. Nam & Imperator falsis vñtis sape: vt Hannibal, cum inclusus à Fabio, sarmatis circa cornua boum deligatis incensisque per noctem in aduersos monies agens armata, speciem hostis abenitus exercitus deduxit, sed illum fecellit, ipse quid verum esset, non ignorauit. Nec vero Theopomps Lacedemonius cum permutato cum uxore habitu, è custodia vi mulier evanescit, falsam de se opinionem habuit, sed custodibus præbus. Item orator cum falso vñtis

pro vero, scit esse falsum, eoque se pro vero viti: nec ergo falsam habet ipse opinionem, sed fallit alium. Nec Cicero cum se tenebras offendisse iudicibus in causa Cluerij gloriatus est, nihil ipse vidit. Et pictor cum vi artis sua effecit, ut quadam eminere in opere, quadam receperit esse credamus, ipse ea plana esse non nescit.

31 Tandem septimò obiicies: dialectica sicut plures conclusiones euidentes, sic etiam plures habet in-euidentes & probabiles: igitur ab his potius opinatiua & ineuidens quam ab illis scientifica & euidens dicenda est. Antecedens est perspicuum, cum dialectica tota innumeris opinionibus scateat. Consequientia vero suadetur: quoniam conclusio theologica dedueta ex duplii premissa, altera clara, altera obscura absolute obscura euadit, & debiliorem partem sequitur: similiter ergo dialectica complectens conclusiones euidentes & ineuidentes debiliorem partem sequitur, & non scientifica, sed absolute opinatiua & ineuidens abibit. Hoc argumentum non de re ipsa, sed de sola voce difficultatem nobis mouet: cum enim permittat, dialecticam esse scientificam vna sui parte, & simul opinatiua alia sui parte, id explicari postulat, à qua eaurum denominanda sit tota dialectica, & an dici debet scientia ab ea quae potior est, vel opinio ab ea que deterior? Ipse vero concessio illo priori, quod rem tangit, de hoc posteriori, quod solius verbi lis est, admodum non laboreo. Quanquam, ne hanc etiam difficultatem fugere videar, longè probabilius censeo, logicam absolute & adequate sumptam scientia nomen suo sibi iure vendicare.

32 Ratio autem in contrarium addueta non premit. In primis iuxta enim eam metaphysica & physiologia scientiae futurae non essent; cum plurima tantum probabiliter concludant: Deinde, si dialectica tot haberet conclusiones probabiles, quot euidentes, fortassis non scientifica, sed opinatiua ex modo re-päsentandi absolute dicenda esset, & ceteris, vt aiunt, partibus debilior pars præualeret, ac denominationem toti tribueret, iuxta exemplum argumenti: At longè aliter res habet: nam dialectica plura euidenter quam probabilitate concludit, quod vel ex eo constat, quia pleraque, quae in materia dialecticae euidentia sunt, & extra omnem opinionem & controversiam, modo in vsu non sunt, non quod tanquam aliena excludantur; sed quod veluti per se nota supponantur: ex eis tamen dialectica dignitatem & claritatem petendam esse, quis iure negauerit? Denique tametsi dialectica quantum clara & scientifica, tantumdem obscura & probabilitate concludat, quod forsan in nobis, qua est tenuitas nostri intellectus, regulariter verum est, adhuc scientia dicenda esset, & id nominis ei deberet indulgeri, eò quod eius conclusiones probabiles ad scientificas & euidentes velut finem principalius intentum referantur: Haud secus ac scientia coalescens ex notitiis practicis & speculatiis, absolute & simpliciter practica aut speculativa censetur, pro fine quem respicit: practica quidem, si ad notitiam practicam & executivam operis referantur ceteræ omnes, quo pacto medicina simpliciter practica dicitur, eo quod cognitiones, quibus naturam corporis humani & aliarum rerum speculatur, ad notitiam practicam sanitatis intendat: speculativa vero, si ad speculationem reliquæ omnes notitiae instituta sint: qua ratione theologia absolute speculativa est, eo quod cognitiones practicas quas haberet non paucas, ad perfectam Dei notitiam, & speculationem velut potissimum finem dirigat. Hæc autem postrema ratio non pro-

cedit in conclusione theologica, quæ quidem simplex & indiuisibilis est, nec præmissas diuersi ordinis à quibus oritur includit, & quamvis eas connotet, illarum tamen neutra ad aliam magis quam è contrario referrur, quin potius ambæ ad conclusionem quasi finem suum delinuantur.

33 Quæ hoc capite & precedente differui, de logica docente sunt potissimum intelligenda: hæc enim est quæ subaudiri debet ac solet, quoties logica absolute profertur. Cæterum hæc tenus disputata logica etiam vnti applicare, haud erit arduum vel difficile: nam si logica vnti specificatiuè sumatur, ea quidem aut est logica docens cum respectu ad alias facultates, aut hæc cum respectu ad illam, aut neutra earum, sed diuersa quædam disciplina, quæ modum sciendi ac veritatem assequendi in particulari, vel eiusmodi modum ieiendi prout existentem, vel quidem solas res, penes earum esse physicum ac prædicamentale considerat: utrumcumque autem dicatur, res facile potest expediri: si enim primum, vti logica docens est scientia, ita vnti, quæ eam includit, eique quendam respectum superaddit, quo videlicet ad actus aliarum scientiarum concurrit: si secundum, cum ceterarum facultatum aliae sint scientiae, vt Metaphysica, physica, & mathematica, aliae non sint scientiae, vt rhetorica grammatica & similes artes, quando non architectonicae seu via & ratione; sed inferiori modo procedunt, profecto etiam logica vnti hoc secundo modo sumpta aliquando erit scientia, quandoque vero ad eum perfectionis gradum non ascendet: Sin autem tertium illud dicatur; ita etiam nulla causa subest, quapropter logica vnti absolute & specificatiuè accepta à scientiarum cœtu arceatur: quid enim, cur sicut de definitione in communi v. g. ita etiam de ea in singulari, ac quemadmodum de facienda sic etiam de facta & exstante, ac denique vti de actu definitente, ita etiam de eius obiecto penes esse physicum, multa scire & euidenter concludere nequeamus?

34 Alios magis torquet, an logica vnti reduplicatiuè sumpta & prout vnti dicenda sit scientia? Me tamen parum sollicitat hæc difficultas: etenim si reduplicatio cadat in vsum seu actionem directiū, qua logica ad alias disciplinas concurrit, quævè hæc logica proficiscuntur, vti talis actio non est scientia sed eius accidens, ita logica vnti, ipso vslu eoque solo reduplicato, non erit scientia. Quod si reduplicatio, vt multoties fit, cadat in id quod logica vnti in recto importat, videlicet ipsam logicam docentem, aliamvè scientiam ab ea directam, iuxta varias authorum sententias, ita non recuso, quin logica vnti, prout vnti, scientia appellari debeat: imo id longè probabilius, quam contrarium arbitror.

35 Instabis tamen ex aduerso; Logica vnti est obiectum logicæ docentis qua vtitur, & qua dirigitur, sicut etiam nos superius fassi sumus: at obiectum scientiae vt obiectum, non est scientia: igitur logica vnti vt vnti non est scientia. Minor probatur, quia aliæ quidquid est obiectum scientiae, eo ipso scientia est; sicut quia homo vt homo est intellectu præditus, quisquis est homo, eo ipso intellectu pollet. Concessa maiori distinguo minorem: obiectum vt obiectum vt sic non est scientia, aliæ omne obiectum scientiae futurum est scientia: at tale obiectum scientiae, vt obiectum, scientia est, cum reduplicatio cadat, non super modum solum, quo obiectum scientiae, & ea vtitur, sed etiam super id quod logicæ docenti obiectum, quod scientiam multoties est, quis inficias ierit? Rursum secundo instabis: vti præceptis non est ea scire; logica igitur vnti vt

vtens non est scientia. Antecedens liquido constat in voluntate, quæ habitibus quos interdum non cognoscit, vtitur, & sine reflexa cognitione suæ facilitatis, facile tamen operatur. Respondeo; vt præceptis logicæ docentis non est scire præcepta, est tamen cire obiecta alia, ad quæ scientificè cognoscenda, logica docens vtentem dirigit: quare prout vtens non erit scientia præceptorum, erit tamen scientia aliarum rerum pro quibus cognoscendis præcepta traduntur.

C A P V T I V.

An dialectica ex modo representandi obiectum suum practica vel speculativa sit?

36 **Q**uia in re prima sententia est, logicam esse omnino speculatiuum, & nullatenus practicam; ita cum Scoto in prologo sent. q. 4. plerique eius seftatores; ita etiam Capreolus, sotus, Herueus, oncinas, lauillus, & alij Thomista: item Auerroës 7. metaph. comment. 7. Auicenna init. suæ log. cap. 1. Bachonus in prol. quæst. 3. Porro hac opinio alter & aliter probari consuevit. Quidam ita eam confirmant: actus intellectus sunt obiectum adæquatum logicæ; at ij praxes esse nequeunt: nullum ergo obiectum logicæ praxis esse potest: hoc autem ipso, quod logica respeclu nullus obiecti sit practica, prorsus erit speculativa. Alij secundò sic arguunt; obiectum logicæ est solum ens rationis: at hoc praxis non est, cum vere non fiat sicut ad proxim oportet, sed tantum ad instar eius quod sit illud singamus: dialectica ergo nulla ex parte praxim respicit, ac proinde neutriquæ erit practica, sed omnino speculativa. Tertio alij hoc argumento malunt vti, scientia speculativa est, quæ definiendo, diuidendo, & argumentando, procedit, sive quæ resolutorio modo tendit, sicut etiam scientia practica quæ contrario & compositio modo teste B. Thoma. 1. part. quæst. 14. art. 9. at vniuersa logica in definiendo diuidendo & argumentando posita est, & tota resolutorio modo progrederit; ergo vnde quaque speculativa est, ac minimè practica.

37 Verum enimvero hac sententia cum tam fragilibus innixa sit fundamentis, vel solum eapropter reiici meretur. Respondeo ad primum argumentum eius maiorem esse falsam, vt ex tractatu 1. liquet; minorem etiam, vt in metaph. lib. 6. tom. 5. cap. 3. docebimus. Ad secundum; Major est falsa, vt etiam ex superioribus constat: Deinde minor, siquidem ens rationis licet propriè factibile non sit, sed potius quid fieri impossibile, tamen in propriè & secundum quid factibile est, quod sufficit vt praxis sit respectu cognitionis dirigentis ad eius qualem qualem effectiōnem: qua ratione actus virtutum moralium in Deo praxes sunt, cum tamen non sint propriè factibiles: & quo pacto verbum, quamvis genitum non factum, nihilominus praxis rationem fortassis obtinet. Vide quæ in met. de praxi & speculatione disseremus, neque non quæ capite sequenti subiiciemus. Ad tertium: scientia speculativa & practica non in eo dissident, quod illa resolutorio modo procedat, seu conclusiones in principia per argumentationem, aut definitum in genus & differentiam per definitionem, aut totum in partes subiectivas per diuisiōnem resolutum, contra vero hac compositio modo seu considerando applicationem formæ ad materiam progrederiatur, vti plures Thomista contendunt: tum quia scientia procedens resolutorio modo seu defi-

nens, diuidens, & argumentans, ad executionem sui obiecti conferre, & ad eam tanquam finem referri potest, vt visitur in hoc actu, definitio constat genere & differentia, qui sanè dirigit ad eliciendum hunc actu, homo est animal rationale, aut alium similem, & eius executionem sibi finem præstuit, cum tamen suum obiectum in genus & differentiam resolutum; eademque eius erit ratio, etiam si obiectum suum in principia resolutum, & ex eo quod definitio sit oratio explicans naturam rei, & talis esse nequeat, quin constet genere & differentia, eam constantiam efficiat atque concludat: sed cognitio suapte natura relata ad executionem operis sibi subiecti, hoc ipso est practica: igitur cognitio procedens resolutorio modo est practica, ac proinde modus hic neutriquam est proprius solius speculationis. Tum etiam, scientia Dei de Angelo, & Angeli de suis operationibus practica est, vt certo certius: nihilominus compositio modo non procedit; id est applicationem formæ ad materiam non considerat, cum Angelus & operationes eius immanentes saltem & vitales, materie & omnis corporeæ concretionis ac terrena fæcis expertes sint: Et quidem, sic & non aliter, modum hunc compositiū Thomista explicant, & practicis notitiis proprium esse autumant, nisi fallor delusi exemplo plurimarum artium, quæ hoc docent, quatenus in aliquam materiam sensibilem imprimenda si forma quædam artificiosa domus, naves, imaginis, vestis, gladij, aliave eiusmodi. Denique è contrario scientia nostra de cælo v. g. speculativa est, non practica, & tamen modo compositio procedit, & applicationem ac unionem formæ cœlestis ad eius materiam, si non à nobis, at à Deo factibilem considerat. S. Thomas autem cap. 6. inferius explicabitur, quare immerito nominis eius profugio aduersarij vtuntur.

38 Secunda sententia est, logicam esse omnino practicam, & neutriquam speculatiuum. Cui suffragantur Aureol. quæst. 3. prol. art. 2. Occam. quæst. 11. Collar. 2. conclusionis 4. Gregorius quæst. 5. art. 1. Gabriel quæst. 11. art. 2. post. 5. conclusionem. Fonseca, tom. 1. metaph. lib. 2. cap. 3. quæst. 2. Scaliger exerceit. 307. num. 23. Ilandun. 6. metaph. quæst. 5. Paulus, Venet. initio suo logicæ, Gilius lib. 1. tract. 5. cap. 1. n. 3. Rodericus disput. 3. log. 3. sub. 2. & alij tum neoterti, tum antiqui. Quorum etiam opinio sicut præcedens, non vno solet probari modo. Aliquæ eius fautores sic arguunt. Dialectica tota est in dirigendis actibus intellectus tota in eorum artificiosa effectiōne procuranda, aliudque præter eos, aliove modo nihil considerat: practica igitur ex toto est. Item alij sic arguunt: logica tantum respicit voces, & respectu ad illas habet, hoc solo fine, vt ad eatum artificiosam dispositionem, atque effectiōne dirigatur: omnino igitur practica est, & nullatenus speculativa. Cæterum istiusmodi rationum levitas arguit, quam tueruntur sententiam leuem esse, parumque momentosam. Principiū namque, nec solus actus intellectus, nec solas voces obiecti formaliter logicæ docenti, sed etiam res prout: utrisque subiunt, eorumque merito significantur, & per late ostensum tractatu 1. & inferius cap. sequenti fortassis ostendetur, falso igitur principio ea nititur opinio. Ulterius res quatenus actibus intellectus aut vocibus subiiciuntur, saltem sunt obiectum materiale logicæ docentis, quod ne aduersarij differtentur: cur ergo dialectica respectu rerum speculativa, ac proinde non omnino practica sit; quemadmodum actus intellectus verus aut falsus esse potest, munere solius obiecti materialis, vt cum conclusioni falsæ ob præmissam veram

aut conclusioni verae ob ali quam præmissam yeri similem quidem, reuera tamen falsam intellectus as sentitur: his enim euentis conclusio est vera aut falsa ratione sui solius obiecti, non vero obiecti propositionis præmissæ, quod cum representetur sicut est in se, quomodo potest tunc conclusioni falsitatem aliquam impertire: cum vè, hac existente vera, illud representetur aliter ac est reple, quo pacto eiusmodi veritatem constitutre sustinet? Adiice, quod plures aduersarij logicam etiam vtentem omnino practicam esse vident; quam immerito tamen capite sequenti clarebit.

39

Tertia sententia est, logicam esse partim practicam, partim speculativam. Ita Suarez disp. 44. Metaph. lect. 13. num. 54. Vazquez prima parte q. 1. art. 4. disp. 9 c. 1. num. 2. Compton, di p. 10. log. lect. 6. Hurtadus disp. 2. logica lect. 2. & disp. 9. §. 2. Rubius q. 5. proem. Conim. q. 4. proem. art. 5. per totum Louanienses q. 15. in Porphyrium. Quoruū tamen aliqui putant, logicam dicendam esse absolute & simpliciter practicam, propterea quod eti speculatio nibus intermixta sit, eius tamen finis sit praxis, & hæc primas in ea partes sibi vendicet: alij contrâ vtramque denominationem eis ex aequo conuenire. Hanc autem dissensionem non de rerum qualitate, sed de verborum comprehensione arbitror; eos vero rectius loqui; qui admissis variis habitibus dialecticis, quorum alij sunt practici, alij speculativi, aut concessa eidem simplici habitui respectu diuersorum vtraque illa denominatione, logicam totam præcisè & simpliciter practicam dicendam esse existimant. Vt enim supra sepe sapius animaduersum ex doctrina Aristotelis lib. 2. de anima cap. 10. & 2. metaph. cap. 1. finis est qui potissimum scientias specificat, & practicas vel speculativas denominat. Illud autem in superiori sententia, etiam penes id quo rem ipsam tangit, & seorsim ab appellatione totius dialecticæ, vndeve petenda sit, mihi magnopere di plicet, quod plerique eius authores arbitrantur logicam etiam docentem reuera practicam simul & speculativam esse. Huius enim contrarium longè probabilius ac verius est, vt cap. sequenti ostendemus.

40

Quarta sententia est, dialecticam nec esse practicam nec speculativam. Ita Perierius lib. 1. phys. cap. 3. ad eius finem, Zabarella lib. 1. de natura log. Petrus Niger quæst. 14. Clypei & alij. Enim uero hæc opinio, quantum ego opinor, ceteris est inversimilior. Atque in primis æqui bonique non consulo, quod aiunt aduersarij plerique, dialecticam nec artem nec scientiam propriè esse, inde inferentes fieri non posse, vt practica vel speculativa sit, & non potius instrumentum quoddam, cuius præsidio cetera facultates vel speculentur vel practice cognoscant, artis ve aut scientiæ rationem obtineant. Quod enim logica sit ars quod etiam scientia cap. præc. satis probatum manet. Adhæc, quod supponunt contrarij, solam artem aut scientiam propriè sumptam esse practicam aut speculativam, id à me nunquam impetrabunt: quidni enim facultas quævis intellectualis, vera si sit, & opus aut otium ab opere finem habeat, practica aut speculativa esse queat: quanquam nec ars sit, nec scientia, propriè & strictè: qua ratione multi non solum scientiam strictam & ab Aristotele definitam, sed etiam artem præsumptam, respectu creaturarum creatori negant: propterea quod eiusmodi artem cum periculo erroris coniunctam, & eius præcauendi gratia inuentam existiment? Nihilominus scientia Dei de creaturis practica est aut specula

tiva, prout eas factas aut faciendas representat: Tametsi ergo logica (quod falsum arbitror) propriè, & rigorosè nec sit ars nec scientia, at practicam vel speculativam eam esse oportebit. Item tertio nodum mihi videtur in scirpo querere, qui in aliqua disciplina, quæcumque, sit medium disquirit, inter duas illas denominations, eique neutram illarum congruere retur. Aut enim eiusmodi facultas dirigit ad executionem sui obiecti, aut non est ita directiù; aut si sit in eius contemplatione, aut vterius progrederit: vtrum canque autem eligas, necesse est, eam practicam, aut speculativam esse fatearis. Denique Aristoteles in nulla disciplina, res sibi subiectas, prout sunt, cognoscente, istiusmodi medium agnoscit: quin imo illud reiicit 6. Metaph. text. 1. omnis intellectus, aut actuum, aut factuum, aut speculativum est. Porro, vt constabit in loco, per actuum & factuum intelligent practicum: hoc ergo adæquate distinguit contra speculativum, eique immediatum esse putat, alias diuisio ab eo tradita inadequata & insufficiens esset, neque omnia inferiora comprehendenderet.

C A P V T V.

Superioris instituti prosecutio.

HAENUS vidimus qua ratione alij de modo representandi practico & speculativi logicæ sentiunt. Sed bona cum illorum venia, dico primè, logicam docentem, hoc est eam quæ præcipit, quo pacto possimus definire, diuidere, argumentari, aut alitercumque veritatem rerum assequi, practicam omnino, & nullatenus speculativam esse: Item secundo logicam vtentem, si est docens cum respectu quodam superius explicato ad alias scientias, prorsus etiam practicam esse: Rursus tertio logicam vtentem, sumptam pro ea parte dialecticæ, quæ definitionem, diuisionem, & argumentationem in particuli, ac certa quadam materia cuiusvis alterius scientiæ faciendam considerat, esse itidem ex toto practicam. Præterea quarto logicam vtentem, prout modum sciendi existentem & factum intuetur, partim esse practicam & ex parte speculativam. Deinde 5. logicam vtentem, acceptam pro ea portione dialecticæ, quæ res secundum esse physicum, & earum prædicamen totum constitutionem respicit, esse ex integræ speculativam. Post hæc sexto logicam vtentem, si sumatur pro actibus & habitibus aliarum scientiarum, prout à logica directis, aliquando esse omnino practicam, interdum omnino speculativam, & nonnunquam mixti generis, simulque practicam & speculativam: nam triplicem hanc varietatem subeunt alia scientiæ quæ logicæ præceptis vtruntur. Denique logicam, prout est vtens ac docens, & res penes earum esse physicum & prædicamentale, sobriè quidem, & parcè, secundas vero intentiones ex professo, & copiose pertractat, ac duplice hunc tractatum in vnam quandam scientiam totalem, more vnius in scholis traditam congerit; eam, inquam, ita usurpatam, atque ex vso, & doctrina commistam, partim esse practicam, & partim speculari, etiamsi quæ est in ea speculacionum paucitas, contrâ vero numerus cognitionum operi, ac praxi incumbentium, magis dicenda sit practica quam speculativa, imò multoties abolutè, & simpliciter practica; propterea, quod non speculetur, nisi quodammodo praxis gratia, & hæc sit præcipius finis, quem sibi proponit, & in quem

41

42 quem speculationes suas refert, atque contendit

Prima assertioni nostrae fauent authores, quos cap. præc. pro secunda sententia laudauimus: eorumdem etiam non pauci, secunde, & tertiae assertioni nostræ suffragantur. Et quidem merito: par enim harum & illius cauæ: si enim logica docens est omnino practica, quidni utens quæ eam includit, & ei superaddit solum respectum, quo ad alias scientias concurrat influitque; hic autem concursus & influxus, quo differt à docente, non tollit quo minus eius instar sit practica, imd̄ ad hanc denominationem illi tribuendam magnopere conducit. Rursus, si logica docens, quia præcipit in communi practica est, certe ea quæ præcipit in particulari aut, quod iuxta esse duximus, vtitur, eo magis erit practica, quo actionem propius & vicinus respicit: illa ergo si omnino practica, certe & hac potiori iure. Quocirca probata prima assertione nostra, duas sequentes vna, eademque opera probata manebunt. Quod autem attinet ad quartam assertionem nostram, ea sponte sua claret: cum enim dico, hic actus homo est animal rationale, v.g. à me elicitus est bona definitio, & genere constat, atque differentia; huiusmodi reflexa cognitio quam dialectica venti adseripsumus, duplum respectum habet, alterum ad primam productionem eius definitionis, alterum vero ad illius conservationem: ex priori respectu talis cognitio non est practica, sed speculativa, ob id quod primam productionem definitionis illius supponat iam exercitam, & consequenter ad eam exercendam sive exequendam dirigit: ex posteriori autem est practica, quoniam ad supradictam definitionem conferuandam mouet: idcirco enim conferuare possum, & soleo definitionem à me semel elicitam, quia illam esse bonam mihi peruedeo.

43 Relique vero assertiones nostræ vacant propter modum omni difficultate; atque earum probatio in superioribus est multoties tradita. Primo ut dixi totum negotium nostræ sententia deuoluitur ad primam assertionem, qua statuimus logican docentem omnino practicam, & nullatenus speculatiuam esse. Quodigitur ita se res habeat, hunc in modum probatur. Dialectica tantum respicit instar obiecti secundas intentiones, internas, externasve, nimirum cognitiones, aut voces, vel certe priimas intentiones, sive res prope secundis subsunt, ab hisque ratione subiecti, prædicati, medijs, extremi, generis, speciei, proprij, definiti, diuisi, demonstrati, aliasve similem accipiunt. Atqui nihil horum est, respectu cuius logica docens non sit practica: omnino ergo, & respectu cuiusvis sui obiecti practica est, adeoque nequam speculatur. Consequientia per se, maior ex dictis tra. i. Minor autem suadetur, quoniam ut videbimus in metaph. eo ipso quod cognitio aliqua vel facultas sit directiva ad effectiōem actuum intellectus sibi per reflexionem quandam obiectorum, huius erunt praxes, & illa practica: par ratio est vobis: par rerum ut subsunt quibusdam denominationibus effectiōem obnoxii. At logica docens dirigit ad artificio: am effectiōem actuum intellectus, & vobis, necnon etiam rerum in esse intentionalis, & penes denominations subiecti, prædicati, definiti, diuisi & cæteras similes: erit ergo omnino practica & nil speculationis habebit. Illud autem huic probationi solum obstat, quod logica multas definitiones, diuisiones, & alias secundas intentiones consideret, à cognoscente inefcibilis, idque per se, & non ex accidenti: item quod vix intelligi possit, aut explicari, quo pacto res actibus nostris obiecta rationem praxis obtineant, aut, quod instar est,

quomodo logica respectu illarum practica esse queat. Vnde.

Obiecties primò, dialectica docens res habet pro obiecto formalis: docet enim, quatenus propositio sic facienda ex subiecto, & prædicato, definitio ex genere & differentia, argumentatio ex medio & maiori ac minori extremo, esse autem subiectum prædicatum, genus, medium, extremum, aut rebus conuenit intuitu nostrorum actuum, aut his intuitu rerum: has igitur logica docens respicit, eorum autem respectu actua seu practica esse nequit: nam res actibus nostris substrata sunt Deus, Angelus, cælum, elementa, & similia: aliquid igitur obiectum non practicè respicit.

Occurrentum tamen huic obiectioni; ut cognitio aliqua sit practica respectu aliquid obiecti, latissimè ut dirigit ad alterutrum è duobus, vel ut fiat obiectum, vel ut aliquid circa obiectum fiat: at dialectica dirigit, ut aliquid circa res fiat, videlicet ut definiantur, dividantur, demonstrentur; aut alio quouis modo vere cognoscantur: igitur respectu rerum practica erit. Maior probatur primò: quia cognitio ita directiva non sicut in sola contemplatione obiecti velut fine, sed vltius ad aliquid circa illud efficiendum progrereditur & ordinatur: solius igitur huius efficacia & dictionis beneficio practica erit. Secundò quoniam cognitio qua architectus ligna, lapides, cæmenta & reliquam materiam domus cognoscit, practica est, respectu materiæ cognita: at non alia ratione, nisi quia ad aliquid circa illa efficiendum dirigit, atque quatenus ex ea domus fieri artificiosè debeat, exprimit. Quod autem ea cognitio circa materiam domus practica respectu illius sit, conspicuum est: quia alias ars construenda domus non est omnino practica, sed quadam tenus speculativa, quo nihil dici potest inscitius. Huic doctrinæ apertura fatur, preter innumeros alios, P. Fonseca lib. 2. metaph. cap. 3. quæst. 2. s. c. 4. parum ab initio; his verbis: *Dicimus artem fabrilem esse practicam, quia & ligna quæ sunt eius materia, sunt res naturales, & à physico ir. cæstantur; tamen quia tractantur directiù ab arte fabrili, ut dicitur hoc pacto scamus, illo autem mensa, &c. ideo non est contemplativa sed practica.*

46 Idem paulò aliter explico. Logica docens dirigit, ut res fiant intentionaliter: sive in esse obiectu definiti, diuisi, &c. at ea directio ad notitiam practicam etiam rerum satis superque est: ergo. Minor probatur, quia quod illud fieri sit impræcipi & metaphorice fieri, non obest, quo minus notitia sit vere practica, respectu rerum quæ ita sunt: talis igitur est censeenda: Attecedens suadetur, tum quia ut supra sèpè sèpè doctum, prudentia in Deo strictè practica est respectu cæterarum eius virtutum mortalium, quarum tamen actus ab ea directi, solum impræcipi & intentionaliter sive ut alij loquuntur, grammaticaliter sunt & aguntur: tum etiam, quia ars non solum est circa constructionem rerum, verum etiam non raro circa earum destructionem, ut cernes in militari, venatorio & similibus, quæ magna ex parte ad destruendum tendunt: & hunc sibi finem præstitunt. Atqui ars destruenda etiam rerum practica est, talemque eam esse, nemo quem viderim inficiatur: cognitio igitur aliqua practica est intuitu destructionis, cum tamen destruenda impræcipi tantum fieri dicatur, & potius non fiat quam fiat, atque adeo logica docens practica erit respectu rerum, quæ ex directiōe illius impræcipi intentionaliter, aut in esse obiectu sunt. Dices, eodem argumento confici posse, visionem beatam

practi

practicam esse respectu Dei amati, cuius tamen contrarium cum communiori sententia aduerius Scotum suo loco ostendemus: sequela in aperto esse videtur, quoniam visio beata dirigit, ut aliquid circa Deum fiat, nimis amor beatificus, siue, quod iuxta est, ea dirigit ut Deus in esse obiectu siue amato fiat quodammodo. Respondeo, adnotitiam practicam opus esse, ut id quod fit vi illius, quatenus fit, siue ut id quod circa materiam ei subiecta vi illius fit, ab ea cognoscatur; alias praxis, qua praxis est, non esset obiectum cognitionis practicę, contraria quā in tempore decebimus; amor autem beatificus, seu Deus in esse amato à visione beata, prout beata est, non attingitur; haud enim beat nisi Deum videntur. Proinde in nostris principiis visio beata respectu Dei aut amoris divini practica non est.

47 Tertio idipsum explicō & confirmō. Quemadmodum praxis debet esse factibilis secundum se, ita debet esse factibilis à cognoscente, per se utique, & nisi aliud ex accidenti eveniat; non debet esse simpliciter & propriè factibilis à cognoscente: igitur neque secundum se propriè factibilis esse debet, ac proinde esto res tantum impræpō & in esse obiectu factibilis sint, adhuc praxes esse poterunt, & dialecticam practicam nominare. Maior constabit ex dicendis in met. 1. tractat. 5. c. 3. vti differemus. Minor probatur, quoniam medicus absolute & simpliciter propriè sanitatem non facit, quæ tamen praxis est & medicinam practicam denominat: quod de medico dictum est, perspicua ratione constat: quia is tantum medieat sanitatem causat: huiusmodi autem causalitas & mea & aliorum plurium iudicio semper impræpō est: tum etiam quia ita mediata ad sanitatem concurrit, ut non causam aliquam eius productiū producat, sed tantum applicationem talium causarum, quæ sicut non facit sanitatem, sed duntaxat est conditio sine qua eam medicamina nequam facerent, ita merito illius artis medendi eiusque professor sanitatem absolute & propriè non efficiunt. Idipsum potest aliarum artium exemplo declarari.

48 Iterum obiectus, aduersus primam assertionem nostram: Hic actus, definitio constat generē & differentialē par autem ratio cuiusvis alterius regulē dialecticā sattingit ex parte obiecti ut aiunt. definitiones Angelicas, quæ non sunt ab homine factibilis, & similiter plures definitiones humanas, quæ etiam à cognoscente fieri non possunt, si intellectus consit, ut plures, & quidem probabiliter, censent, non in qualitate absoluta, sed in modo essentialiter illigato ei, cui semel inest, sic ut inde nulla vi diuelli queat, aut alibi collocari: Igitur superadictus actus aliqua ex parte speculatiū est: attinet autem prudū ad logicam docentem: atque adeo hæc non est omnino practica.

49 Ad hanc objectionem dicendum est, ut actus ille quem opponit, sit omnino & adæquatè practicus, sufficere ut definitio absolute & simpliciter sumpta sit factibilis à cognoscente, tametsi hæc vel illa definitio, Angelica scilicet aut alterius hominis, ab eo fieri nequeat. Quod in hunc modum suadeo, & ex planō: actus intellectus practicus dici nequit ab obiecto implicito sed à solo explicito siue expressio: at ille actus habet pro obiecto explicito definitionem absolute & simpliciter sumptam, quæ à cognoscente factibilis negari nequit; & pro obiecto implicito definitionem huius destinatae speciei, aut individuationis, quæ fieri nequit à cognoscente; actus igitur ab hac minime speculatiū dici poterit, sed duntaxat practicus à ratione illa præcisa definitionis ex-

50 plicatè cognita. Maior constat, quia alias hic actus, Deus est summum bonum, foret practicus, quod & falsum est, & contrarium multis eorum quibuscum disceptamus: etenim actus ille implicitè & virtualiter cognoscit Deum esse summe amabilem, siue amandum, ac proinde eius amorem elici posse & debere: igitur aut obiectum implicitè cognitum non specificat notitiam practicam, aut is actus practicus erit respectu diuini amoris, quem etsi non expresse, at implicitè & latenter cognoscit.

Respondeo secundo, cum dicimus logicam docentem omnino & adæquatè practicam, id accipendum seruata ut aiunt proportione: si videlicet logica humana cum modo sciendi humano, & Angelica cum Angelico, & logica huius individui cum modo sciendi eius proprio comparetur: Nec vero aliud opus, ut logica docens absolute & simpliciter dicatur omnino practica: idecirco enim Petrus v. g. (quem disputandi gratia supponamus realiter à suis partibus indistinctum) absolute & simpliciter dicitur eiusdem propositus speciei cum Paulo, quia partes omnes viriusque tum essentiales, cum integrales sunt eiusdem speciei, si cum proportione sumuntur, & corpus cum corpore, anima cum anima, pes cum pede, oculus cum oculo, & brachium cum brachio conferuntur, esto partes viriusque sint diversæ speciei, si sine ea proportione accipiuntur, & anima uniuscum corpore alterius, & pes cum oculo, & oculus cum brachio contendantur. Quare eodem ritu logica docens omnino practica erit, eo quod nullum actum habeat non practicum, si partes scientiæ cum partibus obiecti componantur.

51 Repulimus duas superiores obiectiones, quibus nostræ sententiæ fundamentum petebatur: reliquum est, ut quæ alio nomine negotium facessunt, eas reiiciamus. Obiecties igitur tertio, logica docens considerat definitionem, divisionem argumentationem, & similia, non in particulari, sed in communi: Atqui cognitio rei quantumvis operabilis, si tamen eius sit in communi, hoc ipso est speculativa; igitur, &c. Maior cum sit indubia, suadetur minor, tum ex B. Thoma, 3. de an. text. 47. tum etiam, quia mathematica considerat naturam & proprietates quantitatis continuae, sic ut ad huius definitionem ea consideratio multoties conferat: quia ratione statuitur l. 1. Euclidis theorem. 2. 2. propos. 32. triangulum esse, qui habet tres angulos æquales duobus reatis. Rursus quod plus, docet ac præcipit multoties, aliquid cōstruere, v. g. cod. l. 1. Euclid. probl. 1. propos. 1. super data recta linea terminata triangulum æquilaterū constitutere. Porro tota mathematica huiusmodi theorematis & problematis constat; ad hæc enim propositiones & lemmata reducuntur: nihilominus ea tota est omnino speculativa, & nullatenus practica, propterea quod quantitatem, duntaxat in communi consideret; consideratio ergo in communi rei etiam operabilis nequit non esse contemplativa.

Respondeo, etiam si cognitio rei in communi eo ipso sit impræpō & latè speculativa; at si res ad viuum resecetur, non semper eam speculari, sed practicam haud raro esse: cuius argumentum me iudice manifestum est, quod artes omnes practicæ, ut musica, rhetorica, venatoria, fabrilis & ceteræ id genus, communia solum præcepta tradant, eaque ad particularem materiam, & individuum opus non applicent, prout docent, sed tantum quatenus videntur. Arist. autem & B. Thom. cap. seq. explicabuntur. Matheseos exemplum non vrget: etenim super id quod probabile est, hanc facultatem esse

esse quadam tenus practicam, quia si non omnia, nec pleraque, qua cognoscit, at aliqua potest exequi, ut in metaph. lib. 6. tract. 5. cap. 2. exponemus, facile à nobis saluis nostris principiis reddi potest ratio, iuxta dicenda loco nuper citato, cur mathematica sit omnino speculativa, & non practica, ut tanquam magis verisimile ibid. amplectemur: Nam executio trianguli: v. g. est adeo facilis, & plerumque adeo inutilis, ut non sit opera pretium, non iussiens finis theorematis mathematici. quo eius natura & proprietates summo ingenio & artificio demonstrantur: par est ratio cuiusvis alterius theorematis: par cuiusvis problematis: quando ergo notitia practica executionem sui obiecti velut finem respicit; nil mirum si mathematica non sit practica, sed speculativa; quin ad huius rei reddendam rationem oporteat confugere ad vniuersalitatem illam, qua obiectum suum repräsentat.

53 Bene verum est, constructionem trianguli, aut circulizalterius figure, in cetera quadam ac sensibili materia eius aliquando utilitatis esse, ut propter eam velut finem, cognitionis qua attingitur, quantumlibet exquisita, meritò tamen possit expeti: ut, v. g. cum ad obtinendam victoriam, in unam figuram potius quam aliam acies formari debet: ceterum cognitionis ad materiam sensibilem ac militarem ita descendens, haud est mathematica, etiam latè & secundariè, ut author est Clavius noster in prolegomenis ad elementa Euclidis, ubi communem Procli & aliorum opinionem sequens docet mathematicam primariam duplicitem esse, geometriam videlicet & arithmeticam, prout in intellectibus & ab omni materia sensibili separatis positas: secundariam vero sextuplicem esse, nimirum astrologiam, perspectivam, geodesiam, musicam, supplicatricem, atque mechanicam, sive machinarum effectricem. Militarem autem artem, ut ait ibi, *eam inquam, quae ad instruendas coordinandasque pertinet acies, quam Graci ratiuolum vocant, unam aliquam ex mathematicis partibus dicendam esse non censent*, antiqui scilicet: & tandem subiungit; *ille etiam qui aciebus instruendis operam accommodat, mathematicis quidem utetur theorematisbus, nec tanquam ob hoc erit mathematicus, quanquam interdum quidem volens eam, que numerosa est paucissimam ostendere multitudinem, castra suoque exercitus ad figuram circuli formet; interdum vero ad figuram quadranguli, quinquanguli, vel alterius cuiusdam multanguli, ubi plurimam apparere cupit.*

54 Obiicies denique quatto: logica docens agit de signo in communi, eiusque naturam explicat ea consideratio speculativa est, non minus quam cognitionis entis in communi, aut trianguli ut sic, quae ad metaphysicam & mathematicam spectat: quae enim utrinque potest discriminis ratio afferri. Verum in primis probable est quod aliqui docent, accuratam signi tractationem attinere, non ad logicam docentem, sed ad metaphysicam: tum quia signum in communi abstrahit à triplici materia intelligibili, sensibili & individua, quia sub abstractione metaphysica tendere communiter censetur: tum etiam quia sicut de variis speciebus entis variae scientiae differunt, ita similiter de variis speciebus signi, nimirum Theologia de signis practicis gratia, qualia sunt Sacra menta: astrologia de signis tempestatis & malacia: medicina de signis prosperis & aduersis valetudinis: grammatica & rhetorica de signis externis & vocalibus: logica potissimum de signis internis & intellectibus, &c. Sicut igitur metaphysica velut scientia quædam superior, & architectonica de ente in communi differit, ita etiam &

de signo in communi; quantumvis de eo occasionaliter in dialectica agatur & ab ea veluti mutuò accipiatur. Respondeo secundo: tametsi ad logicam spectet agere de signo in communi, id que ex professo, eo quod tota fere posita sit in explicandis signis nec quibuscumque, sed nobilissimis & spiritualibus horumque notis externis; ceterum eam differere de signo in communi, eiusque natura, proprietatibus, & speciebus, non prout est docens, nulla enim doctrina opus ad effectiōnem signi abolutè & simpliciter sumpti, sed prout est viens, quatione cum de ente ut sic, deque prædicamentis decem agit, respectu sui principis obiecti, non docens sed viens censetur. Quantur libet ergo cognitionis signi in communi, eiusque proprietatum, &c. sit speculativa instar eius qua ens à metaphysica & triangulus à mathematica cognoscitur, exinde tamen haud fiet, logicam docentem aliqua ex parte contemplari, aut prædiisse. Alia argumenta aduersus nostram sententiam relata & reiecta habes c. præc. quæ hic idcirco prætermitto.

CAP V T VI.

Solutio autoritatum aduersus nostram sententiam & contraria alii qualis defensio.

55 Obiiciunt primo aduersari Aristotelem, ut refert Lærtius in eius vita, censuisse logicam esse contemplatiūam: nec credi par esse, quod aiunt Conimbr. hoc Lærtium de eo finisse. Obiiciunt secundo B. Thomam secunda secunda quæst. 47. art. 2. *Ratio speculativa quadam facit, puta syllogismum, propositionem, & alia huiusmodi.* Et 1. 2. quæst. 57. art. 4. ad 3. *etiam in ipsis speculabilibus, est aliquid per modum cuiusdam operis, ut putat constructione syllogismi, aut orationis congrua, aut opus numerandi, & ideo quicunque ad eiusmodi opera rationis habitus speculativi ordinantur, dicuntur per quendam similitudinem artes.* At constat logicam docentem in syllogismis, propositionibus, & aliis id genus considerandis positam esse, quin ergo sit speculativa iuxta B. Thomam, nullo potest iure negari. Obiici etiam potest B. Damascenus, cap. 48. dialect. Scendum demonstrationem esse logica (speculationis): quidni ergo iuxta ipsum definitio similiter diuiso, & quinvis alius sciendi modus à logica speculativa considerentur. Opponi quoque potest Porphyrius in pref. ad prædicabili, de istarum rerum speculazione compendio sam tibi traditionem faciens, &c. At non est, quam obrem Isagoge Porphyrii speculativa sit, potius quam reliqui tractatus dialectica facultatis.

56 Pro explicatione hōrum, & similiūm testimoniorum, necnon quali quali opposita sententiae defensione animaduertendum est, practicum & speculativum duplicitate sumi posse & sole: primo propriè & strictè, quo sensu vberitatem explicanda sunt à nobis in metaph. & in eo authores nuper adducti minime loquuntur, atque in eo logica omnino practica est: secundo latè & impropriè & hoc sensu dialectica quodammodo speculativa est, cumque & non alium authores nobis paulò superius obiecti intendunt. Quod autem practicum & speculativum impropriè ac latè ab authorebus accipi soleat, idque multis variisque modis, constabit ex eorum testimoniosis, quæ hic referre non grauabor.

57 Primo ergo accipi solet actus speculatiūus pro omni & solo intellectus actu, sive alias practicus sit sive non. Ita Aristoteles, 3. de anima textu 45.

Intelle

intellectus practicus etiam cum rem aliquam huinscēmodi contemplatur, &c. Ita etiam prudentia aliqui practica, dicitur tamen speculativa, qua virtus intellectualis est, à Xenocrate apud Aristotelem lib. 6. topic. c. 2. vbi sic id refert. Xenocrates prudentiam definivit et contemplativam eorum qua sunt, dicit esse. Fauet etiam huic acceptioi Damascenuse. 29. speculativum est intelligere incorporalia & immaterialia, speculativum autem speculatur & materialium nūram. Et inferius c. 48. speculari autem dicitur intelligere astronomiā, geometriā, & alia.

58

Secundo usurpari solet latē & impropriā notitia practica pro ea qua coniunctam habet voluntatem operandi, qua eius directio in actum secundum reducitur, & speculativa, pro ea qua à tali voluntatis actu sciuncta est, & cuius directio in actu primo manet, & ad secundum non transfertur. Ita D. Thomas q. 2. de verit. art. 8. corp. sed sciendum est, quod artifex de re operabilis, habet duplice cognitionem scilicet, speculativam & practicam: speculativam quidem, siue theoricam cognitionem habet, cum rationes operis cognoscit, sine hoc quod eas ad operandum per intentionem applicet; sed tunc proprie habet practicam cognitionem, quando extendit per intentionem rationes operis ad operationis finem. Notandum autem est, in hoc testimonio voculam, proprie, aut appellare super, habet, non vero super, practicam; aut certe appellare super, practicam, in actu secundo, non vero quomodolibet & absolute. Porro tam in hoc secundo sensu, tam etiam in eo quem numero præcedent posimus, quis ambigat dialepticam esse quodammodo speculativum: cum in actibus intellectus sita sit, & eius directio non semper ad actum secundum per intentionem applicetur.

59

Tertio ex differentia ita accipi solent, vt actus practicus cum experientia & notitia singularium, & speculativus cum notitia vniuersalium recurrent, ac perinde sint; Ita D. Thomas 3. de anima text. 47. aliquando autem intellectus considerat aliquid agibile, non tamen practice sed speculativè, quia considerat ipsum in vniuersali, & non secundum quod est principium particularis operis. Et 2. 2. quæst. 49. art. 6. Ad secundum dicendum, quod speculatio est circa vniuersalia. Item Paulus Laym. lib. 1. Theol. moralis tract. 1. c. 5. num. 2. ait, iudicium practicum esse, quod de actione in particulari elicienda aut omittenda resedit in intellectu: speculativum vero, quod circumstantias particularis operis non considerat.

60

Quarto ex differentia latē sumpta ita accipi solent, vt actus speculativus idem sit cum scientia, qua rem in principia resolutat, per definitionem, divisionem, & argumentationem, practicus vero cum ea notitia qua ita resolutoria non sit. Sic Aristoteles 2. Metaph. c. 1. text. 3. Esi practici considerent, quo pacto res se habent, non tamen contemplantur easam ipsam per se. Sic etiam D. Thomas 1. part. q. 14. art. 9. poneat dicti scientia speculativa, quantum ad modum sciendi, vt putas se adiutorum considerat dominum definiendo, & dividendo, & considerando vniuersalia predicata illius; hoc siquidem est, operabilia modo speculativi considerare, & non secundum quod operabilia sunt: operabile est enim aliquid, per applicationem forma ad materiam, non per resolutionem compositi in principiis vniuersalia formalia. Atque in hoc etiam sensu, eoque quem explicuimus num. præc. nemo erit qui dialepticam quodammodo speculativam inficias eam; cum & circa vniuersalia sit, neque non etiam resolutoria sit, vt pote qua definit, diuidit, & argumentatur.

61

Tandem ex differentia ita usurpari solent, vt no-

titia practica ea sola sit, qua ad exteriorem actionem tendit ac refertur; speculativa vero, qua vel ad nullam actionem, vel certe non ad exteriorem siue corpoream. Sic D. Thomas 1. 2. q. 57. art. 1. ad 1. Practicum vel operativum, quod diuiditur contra speculativum, sumitur ab opere exteriore, ad quod non habet ordinem habitus speculativus, sed solum ad interius opus intellectus, quod est speculari verum & 2. 2. q. 159. articulo 2. Finis contemplativa cognitionis, est ipsa cognitionis veritatis, quod pertinet ad intellectum speculativum, vel est aliqua exterior actio, quod pertinet ad intellectum practicum seu factum, & ideo sufficienter etiam diuiditur per actuum & contemplativam. Quod autem nomine actionis exterioris corpoream, & proprie talium intelligat, questionis sequitur articulus primus: quidum planumque facit; & iuxta hunc sensum logica quodammodo speculativa dici debet. Ex testimoniois hactenus allegatis colligitur, quo pacto nostra sententia sic vera sit, vt aliquid etiam contraria tibi oporteat, ac logica ita practica sit, vt in alio sensu minus proprio eam multipliciter speculativum dici possit & conueniat.

62

Ceterum ex predictis testimoniois neutiquam colligitur, logica esse proprie speculativum & non practicam: tum quia de impropria & lata speculazione intelligenda illa esse rationes nostra sententiae persuadent: tum quia allegati autores, tantum non omnes, aliqui nobis obiici soliti, sese aliis locis explicant, & logica esse non contemplativum, sed practicam edocent. Atque in primis Aristoteles author est, dialepticam in praxi & actione syllogizandi utique, aut aliter differendi, positam esse, nec in sola contemplatione obiecti sui quiescere. Propositionum quidem negotiis est, inquit. 1. top. c. 1. Methodum inuenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemate ex probabilibus. Et c. 2. consequens autem erit, ex iis qua dicta sunt dicere, ad quos, & qua vilis sit hoc negotium. Est autem ad tria: ad exercitationes, ad colloquia, ad eas, quæ secundum philosophiam sunt, disciplinas. Quod igitur ad exercitationem sit vilis, ex his perspicuum est: methodum enim habentes, facile de proposito argumentari poterimus. Ad colloquia, &c. Consentit August. l. 8. de ciuitate. Dei ibi cum Platone distribuens philosophiam in tres part. vnam moralem, quæ maxime in actione posita est; alteram naturalem, quæ contemplatione determinata: tertiam rationalem, quæ verum determinatur a falso. Vides quomodo dialepticam non minus quam disciplinam moralem a scientia speculativa seu contemplativa secerant.

Accedit etiam huic sententiae D. Thomas opus. 70. super Boëtium de Trinitate, quæst. de divisione scientiæ speculativae in responsu ad 2. En eius verba; Ad secundum, dicendum, quod scientia speculativa, vt patet in principiis metaphysica, sunt de his, quorum cognitione queritur propter seipsum, res autem de quibus est logica, non queruntur propter seipsum, sed ut ad miniculum quoddam ad alias scientias, & ideo logica non continetur sub philosophia speculativa, vt pars principalis, sed quasi quoddam reductum ad eam, propter ministrum speculacioni sua instrumenta. Idem procul dubio sentiunt, Plato & Boëtius quos sequuti Augustinus & Thomas, in relata nuper verba loquuntur. Idem insinuat Richard. Victor. l. 1. exception. c. 2. 3. Idem alij plures, quos referre superuacat.

CAP VT

C A P V T VII.

Qua vtilitate, necessitate, ac subalternatione dialectica obiectum suum representes?

64 **T**amen si aliqui hodieque logicam, quia ignorant, omnino negant, & quod de Rabirio, & Amanfano refert Cicero l. 2. academ. quæst. nulla arte adhibita, de rebus ante oculos positis vulgari sermone disputatione, nihil definiunt, nihil partiuntur, nihil apta interrogatione concludunt, nullam denique artem esse, nec dicendi, nec differendi purant: Ceterum logicam facultatem reuera dari. & non chimica artis more fingi, si tamen hæc fingitur, velut luce dilucidus ipsa suppono, ac proinde ad eius vtilitatem, necessitatem, ac subalternationem pergo. Ut autem harum trium proprietatum, primam aggrediar, eam inde colligo, quod philosophæ pars sit logica, ac simul instrumentum, quemadmodum homo membris suis, & velut instrumentum vtitur, & velut partibus constituitur: quam vtilis ergo est philosophia, tam non inutilis, nec inanis est logica: quantæ verò vtilitatis ac dignitatis sit philosophia manifestum est. Illud etiam dialecticæ vtilitatem non parum commendat quod ea vñus fuerit Christus Dominus ut tradit B. Augustinus lib. 1. contra Cræson, cap. 17.

65 Quæ autem Ariston, Zeno, Carneades, Clitomachus, Origenes, Philo, & alij dicere solebant, teste Pierio in Hieroglyphicis, eos qui dialecticam enixiori conatu se fiantur, iis assimilari, qui cancris vescerentur: cibi enim admodum exigui gratia, circa ossa tam multa numero, tantum laboris ab eis infumi: item dialecticam iustis quidem mensuris comparandam esse, quibus tamen eius artis periti non triticum aut vtile quidpam metirentur, sed paleas aut quisquiliis & id genus alia. Rursus dialecticorum sermones aranearium telis similes esse, quæ quidem artificiosè admodum elaboratæ essent, nulli vero inseruissent vñsi. Præterea per animaculum illum cyniphem appellatum, & ex Ægyptiorum plagiis vñam, intelligi debere dialecticam artem, quæ minutis & subtilibus verborum stimulis animos rebrat, & tanta calliditate circumuenit, vt deceptus nec videat, nec intelligat vnde diciatur. Deinde facultatem hanc Polyp similem esse, qui præ fame suam flagella pascitur: eius enim professores aucta iam doctrina peritiores factos, in suammet opiniones mox graftari, easque destruere: neque non æquiperari merito posse lunæ, cuius instar, alternis lucet ac deficit, decipitve, eoque solo constans est, quod nihil habeat vñquam constans, certum aut stabile: eam quoque nugarum argutiis & subtilitatibus, gallinaceum lac ex illo sua copiæ cornu polliceri, rerum tamen omnium inanem esse, & quod aiunt ollas tantum ostentare: denique similem esse piscibus squama pinnisque carentibus qui in luto semper hæsitant, nec ad aquarum superficiem, aërisque participatum attolluntur vñquam. Hæc, aio, & similia non dialecticam tangunt, sed neque eius professores optima re pessime videntes. Quod si vitio vertas huic facultati, nullam non damnes: vt enim Platonis in Euthidemo verba usurpem, *An ignoras, in quous studio viles & nullius pretij homines permultos esse: probos vero paucos, eosque maximo in pretio habendos esse?* Nonne tibi videris pulchrum quiddam esse *gymnastica*, *mercatura*, *rhetorica*, *res militaris?* Nonne vides in una-

P. Lyncei Philosophia Tom. I.

quaque barum artium multos ad opus vñumquodque ineptos & deridendos. Confuse Titelm, in apologia pro dial. Louaniens. in proœmia. Logicae. Conimbric. quæst. 6. proœm. art. 1. & 2. qui & alij patrum testimoniis & rationibus huius facultatis vtilitatem & dignitatem persuadent.

Principia autem logicæ vtilitas est ad alias scientias capessendas: quare operæ pretium erit, eius ad illas concursum explicare, & qualis sit, directius scilicet an effectius, ostendere. Nonnulli dialecticam ad actus aliarum scientiarum efficienter concurrere existimant: quia in eo concursu nulla reputantia visitur, & aliunde dignitatem ac vtilitatem dialecticæ maximè commendat. Porro huius sententiae authores diuisi sunt: alij enim soli dialecticæ actuali, alij actuali & habituali concursum hunc effectivum tribuunt.

Verum enim impugnari facili negotio possunt: nam, si de logica habituali sermo, nullus habitus efficit nisi actus similes iis, à quibus immediate, & per se dignit, si tamen hos efficit, & non porius eorum effectiōnem à potentia imperat: alioqui profecto habitus temperantia ad actus fortitudinis, aut iustitiae efficienter concurreret: at habitus dialectici immediate, & per se non generantur per aliarum facultatum actus, quos tempore, & natura plerumque anteuertunt: solumque mediare, & occasionaliter ab eiusmodi actibus aliquando originem trahunt, vt cum occasione aliarum disciplinarum qui eis incumbit, & operam nauat, simul etiam præcepta, & instituta dialectica eis vtilia secum animo volutat. Deinde sicut dialectica preit alias scientias, easque regulat, ita fides, spem, & charitatem, nec non prudentia ceteras virtutes morales: atque neque habitus fidei theologicæ ad actus spei, & charitatis, neque habitus prudentiae ad actus ceterarum virtutum moralium efficienter concurrunt. Denique intellectus, & habitus aliarum scientiarum, ad earundem actus efficiendos sufficiunt, & nullo dialecticæ concursu egent nisi ad tales actus dirigendos; superflius igitur est concursus effectius dialecticæ habitualis ad alias scientias, ac proinde neutram admittendus: naturalis enim ordo rerum vt necessaria postulat, ita superfluis repugnat.

Quod si de logica actuali sermo sit, ea quoque efficere nequit actus aliarum facultatum, earumque munia: tum propter rationes numero præc. positas, & huic instituto non minus quam superiori viles, atque accommodatas; tum etiam quia alias apprehensio ad iudicium, præmissæ ad conclusionem, actus imperans ad imperatum, intentio ad electionem, simplex complacentia ad amorem efficacem, sensio materialis ad cognitionem spiritualem, cognitionem ad amorem efficienter concurrent: quod & sponte sua incredibile est, & insuper alibi ex professo impugnabitur, & à multis eorum quibuscum cernimus nequaquam admittitur. Argumentum autem partis aduersariae facile soluitur ex dictis hoc & numero præcedenti: eaque propter censeo logicam non efficere actus aliarum scientiarum sed ad eos dirigere & facem præferre. Huiuscemodi concursus directius & non alium admittunt plerique authores huius aui: Eundem etiam insinuant antiqui, quorius logicam vocant alij regulam & mensuram artium, alij clypeum disciplinarum, alij formatricem sapientia, alij ducem atque magistrum ceterarum facultatum, alij lucem earum omnium, alij examen & libam veritatis, alij clauem auream, alij rationis oculum, alij denique mundi rationalis

G hoc

66

67

68

hoc est humanæ mentis solem. Quis enim non videat hac eo solum spectare, ut dialectica ad aliarum facultatum munia nos instruat, illuminet, &c, quod perinde est, dirigat.

69

Porrò an logica merito huius directionis necessaria sit ad alias scientias, necessarium est hoc loco explicare. Præmitto autem primum, dialecticam duplē esse, aliam naturalem, artificiale aliam; illa est lumen naturale intellectus, quo potentia hæc spiritualis verum à falso discernere potest: qua ratione Aristoteles 1. rhetor. cap. 1. homines à natura dialecticos esse afferuit; hæc posterior in eiusdem lumenis consummatione & perfectione posita est: perficitur autem & consummatur regulis & institutis dialecticis, qua vel longa obseruatione ac propria industria, vel alterius doctrina & magisterio comparantur. Quod autem alij logicam naturalem ab artificiali in eo distinguunt, quod illa sine libro & magistro, secus verò hæc comparetur, vocum abusus est, earumque ad peregrinam atque inter authores insolentem significationem detorsio. Reuicitur ergo: tum quia logica artificialis infundi à Deo potest, quidni enim? at eo euentu sine libro & magistro humano haberetur: tum etiam quia logica artificialis & naturalis, non tantum ex modo, quo utraque comparatur, distincta sunt, ut hi authores, verum etiam secundum se & quoad substantiam, sicut virtutes acquisitæ & infusaæ iuxta ipsos & plerosque, non solum quoad modum, sed & quoad substantiam discriminantur; utramque logicam compendio tetigit Albertus init. prædicab. *logica modus natura incepit, perficitur autem arte, vnu & exercitio.*

70

Præmitto secundum, necessitatem vnius rei ad aliam duplē quoque esse; aliam simpliciter talem sine qua videlicet absolute res comparari non potest, quomodo vita loco motu ad iter peragendum necessaria est: aliam secundum quid talem, sine qua res non tam facilè ac cito haberi potest, quo pacto equis ad iter peragendum necessarius dicitur. Præmitto tertio, necessitatem præterea duplē esse, scilicet physicam & moralem: Tum res est necessaria physice quando ea deficiente, hoc ipso deest aliquid requisitum physicum ad operandum, qua necessitate requiritur aduertentia, ac liberata cognitione ad cohibendos motus primò primos. Tum verò res est necessaria moraliter, quando ea absente adeat nihilominus omne requisitum physicum ad operandum; sed & adeat tanta difficultas ad operandum, ut potentia nunquam sit ad opus proditura; qua necessitate auxilium aliquid gratiæ maius communi ordinario requiritur ad grauissimæ temptationis victoriæ. Præmitto quartò, duobus etiam modis scientiam sumi; primo quoad substantiam, id est directam certitudinem & evidentiam, prout nimis ea tenet dumtaxat in summa obiectum, quin ipsa alteri actui obiiciatur: secundò, quoad modum quendam perfectionis, & reflexam certitudinem & evidentiam, quatenus videlicet scientia nostra falsum subesse non posse, eamque legitimate definire, diuidere, & argumentari certò & manifestè cognoscimus.

71

His adnotamentis prædictis, dico primo; logica naturalis est necessaria ad omnes scientias comparandas, non tantum secundum quid, sed etiam simpliciter, nec solum moraliter, verum etiam physicè, nec quoad substantiam modò, sed etiam quo ad modum, & reflexam certitudinem, atque evidentiam. Constat hæc assertio, ac mea quidem opinione manifesta est: namque sine lumine naturali intellectus, quod à Deo signatum est super nos,

fieri nequit, ut alias scientias vlo modo consequamur. Dico secundo: logica artificialis, ea videlicet, qua definiendi, diuidendi, & argumentandi leges tradit, aut alio quouis modo verum à falso dilucidat, saltem secundum quid necessaria est ad alias scientias etiam quo ad substantiam comparandas, cum sine eius præsidio non tam citò, ac facile comparantur: cæterum non est simpliciter necessaria ad eas ita adquirendas: primum quia dialectica ipsa sine prævia directione alterius scientiæ comparatur, aliis daret progressus in infinitum: igitur & reliquæ scientiæ, præsertim qua non sunt magis arduæ & difficiles, sine prævia directione dialecticæ, aut alterius scientiæ simpliciter adquiri possunt quo ad substantiam suam, & directam certitudinem, atque evidentiam. Secundò, quoniam dialectica non est simpliciter necessaria ad scientiam immediatam, & intuitiū rei quo ad substantiam, v̄surpatam, ut enim intuitiū cognoscam diem esse, aut noctem appetere, dialectica opus non est: igitur nec est necessaria simpliciter ad scientias abstractiūs, & immediatas, qua discursu constant, quo ad suam substantiam: Namque quod in modo tendendi abstractiū & intuitiū aliquod sit vtrinq; discriminē, parum attinet, quod ad prælens attinet: quemadmodum amorem aliquem efficacem & perfectiorem esse, & alium inefficacem atque imperfectiorem, efficere non potest, ut vnu potius quam altera directione cognitionis simpliciter egeat. Tertiò, ut evidentia abstractiūa immediata seu mediate cognoscam hominem esse animal, dialectica simpliciter opus non est, ut experientia testatur; igitur ad comparandam substantiāliter scientiam aliquam abstractiūam totalem, ex pluribus evidentiis abstractiūis conflatam, dialectica simpliciter necessaria non erit: veluti, si vnu actus amoris sine directione cognitionis haberi posset, & collectio plurim amorum posset ablique ea voluntati inesse. Denique quartò ante Zenonem Eleaten primum dialecticæ artis inuentorem, Thales Milesius & alij eius ævi sapientes rerum naturalium scientiam consequuti sunt sine logicæ præsidio: Antiquissimi etiam illi Ægypti ante dialecticæ inventionem mathematicas disciplinas adepti sunt; ea que & hodie multi logicis præceptis neutiquam imbuti, magna cum laude asequuntur. Haud igitur dialectica ad alias scientias quoad earum substantiam, omnino & simpliciter necessaria est.

72

Dico tertio logica artificialis est simpliciter & omnino necessaria ad acquirendas alias scientias, quoad earum certitudinem & evidentiam reflexam, modumque quendam perfectionis. Ratio huius assertiōis est, quoniam tunc alias scientias perfecto quodam modo, & evidentia ac certitudine reflexa potimur, quando nobis constat actu habitu, earum argumentationes legitimæ & formales esse, hoc est regulis & legibus bone argumentationis conformes: item earum definitiones, diuisiones aliasque differendi rationes similiter se habere, & præceptis definiendi, diuidendi aut aliter differendi consentaneas esse. Atque hæc scire nullatenus possumus sine logicæ artificiali: sicut enim iustum dicitur respectu habito ad ius alterius, ita argumentatio formalis & legitima respectu formæ & legum bonæ argumentationis: vnde quemadmodum cognosci nequit, an aliqua datio aut acceptio iusta sit, quin de iure dantis aut accipientis constet, ita dignosci nequit, an argumentatio aliqua formalis & legitima sit, nisi munere dialecticæ artificialis certissimus, de forma ac legibus argumentationis. Par autem

autem est ratio definitionis, divisionis & cuiusvis alterius differendi modi.

73 Dico quarto, necessitas dialecticæ ad alias scientias nancendas, non est moralis duntaxat, sed physica. Etenim si sermo sit de necessitate secundū quid, quæ meritò potest esse magis controuersa, ea quidem logicæ conuenit intuitu aliarū facultatū demus enim duos homines, alterū dialecticū, alterū dialectica minimè instructum, & ingenio ac ceteris omnibus pares, sanè eodem spatio temporis, qui dialecticæ est, ignarus est tot syllogismos, definitiones, ac divisiones erroris expertes nequibit simpliciter efficere, quot ille qui dialecticæ gnarus ac fcius est: at hæc impotentia oritur proculdubio ex defectu alicuius requisiti physici ad operandum, & non ex aliqua difficultate morali, aut renitentia voluntatis: supponimus enim ambos ceteris omnibus pares, & consequenter æque ad operandum pronus atque inclinatos. Deficiente ergo logica artificiali, deest hoc ipso physicum aliquod requisitum ad alias scientias comparandas, adeoque ad eas logica quantumvis secundum quid, tamen physicæ est necessaria. Quod si sermo sit de necessitate illa omnimoda ac simpliciter tali, qua dialectica ad alias disciplinas quoad modum nuper explicatum requiritur, eam esse physicam adhuc clarius constat: Quidquid enim omnifariam & absolute necessarium est, physicæ necessarium censetur, eoque absente semper abest aliquid, sine quo nullatenus operari possumus, ne dum ad operandum propensi sumus.

74 Quæ de necessitate omnimoda logica naturalis prout à nobis explicata ad alias scientias dicta sunt, ea inter omnes constant: quæ autem de necessitate logicæ artificialis non morali sed physica, non simpliciter sumpta, sed secundum quid, si sermo sit de aliis scientiis quoad substantiam, at non secundum quid, sed simpliciter sumpta, si sermo sit de aliis scientiis quoad modum, eumque iuxta vulgarem loquendi usum ab illarum substantia multoties indiscretum, ea inquam omnia eti non inter omnes constant, at certè inter plerosque: Atque ut aliquos memorem, ea luculenter confirmat Aristoteles 1. phys. & 1. metaph. nec non etiam 2. aliique locis. Plato 6. de repub. Augustinus lib. 3. contra academ. cap. 17. & 1. 2. de doctrina Christiana cap. 31. & lib. 2. de ordine c. 13. Cicero 1. 5. tuscul. quæst. & 1. 2. & 3. de finibus & 1. de perfecto oratore. Clemens Alexand. 6. strom. Galenus 1. 1. simplicium medicam. Item Fonseca 1. 2. metaph. cap. 3. quæst. 4. sect. 1. 2. & 3. Auersa quæst. 1. log. sect. 4. Iauellus tract. 1. cap. 4. Conimb. quæst. 6. proœm. art. 1. & 2. Hurtagius disp. 2. log.

75 Consultò dixi, doctrinam traditam constare inter plerosque ab eis que vel exprimi vel insinuari, haud tamen omnes eam sequi. Etenim aliqui putant logicam esse simpliciter necessariam ad alias scientias, quoad substantiam etiam, comparandas, utpote Albert. c. 3. in Porphyrium, Egidius Romanus init. post. Burleus & Petron. ac nouissime P. Amicus tract. 1. log. q. 1. dubit. 2. Contra verò Epicurei Cirenaici apud Ciceronem & Senecam alioque logicam ad alias scientias necessariam etiam secundum quid aut prævia ratione vtilem esse negabant. Horum opinio nullo probabili arguento nittitur, & quos pro se cauillos habet, eos huius initio capitii diluimus. Illorum autem sententia iis soler argumentis probari, quæ duntaxat necessitatem secundum quid logicæ ad alias facultates persuadent, quare eis referendis aut refellendis non immorabor. Hoc tantum perstringam, quod aliqui

P. R. Lyncei Philosophia Tom. I.

bus difficilius quam par est, visum: Ad omnes conclusiones aliarum facultatum qualiterunque sumptas, simpliciter necessaria est cognitio bonitatis illationis, qua videlicet eas ex præmissis suis rectè sequi atque inferri certo scitur: Huiusmodi autem cognitio est propria dialecticæ; hæc ergo ad alias scientias quomodolibet acceptas, omnino & simpliciter requiritur. Ceterum hæc ratio parum habet momenti. Nam primo, notitia quam obiicit, non est logica docens, qua de agimus, sed logica vtens, quippe quæ est rebus concreta, & super actus &c, obiecta consequenter aliarum facultatum in particuli reflectit, earumque conclusiones ex præmissis suis quā equantur, attingit; At sine logica vtente alias scientias nullatenus acquiri posse, supponunt velut exploratum omnes authores, qui eam ab actibus aliarum facultatum indistinctam esse volunt; reliqui vero non de ea sed de docente sermonem habent, ut diximus. Rursus qualis cuncte sit ea cognitio bonitatis illationis, eam ad nullam conclusionem inferendam necessariam esse simpliciter & absolute, in Metaphysica constabit: vbi etiam quæ ad talem necessitatē eius cognitionis probandā hic præpropere ab aduersariis adduci solent, fuscè improbabuntur, huic enim loco non conueniunt.

76 Ad extremum breuitè explicemus, an logica proprie subalternetur aliis scientiis, aut è conuerso? Neutra subalteratio nobis est admittenda, si principiis in met.lib 8. tract. 4. statu: ndis stare velimus. Ibi enim ostendemus, utram subalternationem eam esse, merito cuius omnia, aut certè, pleraque principia vnius facultatis suadentur à priori per ea quæ sunt alterius propria: Item bifariam contingere, ut principia vnius disciplinæ ita dependant in cognoscendo, à principiis alterius superioris: primum ratione finis, si nimur alitera suppeditat alterius instrumenta, quibus sit operativa, aut, quod instat est, opus alterius velut finem remotum, ac mediatum respiciat: aut secundò ratione obiecti, si videlicet id quod est vnius continetur sub obiecto aliis, eique differentiam non essentiam, sed accidentia superaddat. Priori modo subalternatus fræno factoria equetri, & hæc militari. Posteriori verò modo Medicina, quæ est de corpore sanabilis, dicitur subalternari Physicæ, quæ est de corpore in communis, ac musica, quæ est de numero sonoro, Arithmeticæ, quæ versatur circa numerum in communis. Ex hæc autem doctrina fit, logicam aliis scientiis non subalternari: Cum enim eas præcedat tempore & natura, sequitur, ut ab eorum lumine non dependeat, & principia sua sine aliena ope à priori ipsa confirmet. Rursus haud effici suggeritve instrumenta, quibus alia scientiæ operentur: tum quia multæ sunt duntaxat inspectiæ; tum etiam quia si res ad viuum refecetur, logica ipsa non distinguitur ab instrumentis & præceptis suis; qui ergo fieri potest, ut ea efficiat, & aliis scientiis suppeditet: Iam verò obiectum logicæ siue subiectum, hæc enim nomina modo iuxta habemus, aut est ens rationis aut modus sciendi, aut veritas formalis ac rectitudo actuum intellectus, aut demonstratio, aut aliud quodvis; & quodcumque præceptis, obiectum dialecticæ non contingebit sub obiecto vlli alterius facultatis, sic ut illud per differentiam accidentalem contrahat. Nec ergo ratione finis, nec ratione obiecti dialecticæ aliis scientiis proprie subalternatur.

77 Efficitur secundò ex doctrina superiori, disciplinas alias è contrario non subalternari dialecticæ: per huius enim principia non probantur à priori ea quæ

G 2 sunt

sunt illarum propriæ: nam physica, metaphysica, & mathematica dignitatum suarum probationem à priori aliundè non mutuantur, ad eamque ipsis sufficiunt, & exploratum omnibus: reliquæ vero scientia inferiores, aut similiter instituta sunt: aut certè à Physica, ac Mathematica probationem à priori suorum principiorum accipiunt: nulla ergo à logica: præsertim cum aliud sit, hanc extrinsecè dirigere ad alias scientias: aliud tales veritates continere, quæ sint causæ, & principia intrinseca eorum, quibus velut principiis etiam alia scientiæ vntur, vt cernere est v. g. in prudentia affectus nostros dirigente, & fide spem, & amorem accendentia, & quavis demum cognitione ad amorem instantiæ: quin tamen propterea his eventis vna principia à priori per alia firmari contingat. Ad hæc, alia facultates non parant instrumenta, quibus Dialectica vñra sit, sed potius ea vntur, & posteriores sunt:

neque etiam alicuius eorum obiectum collocatur accidentaria ratione sub obiecto Logice, quale illud cunque statua: haud igitur finis gratia, haud etiam beneficio obiecti, alia facultates Logice strictim subalternantur.

At enim alia scientia impropriè subalternantur Dialectica iuxta dicta citato tract. præcedentia: ab ea namque omnes iuvantur, eiusque regulis debent, quod inoffenso pede, & absque erroris lapsu procedant. Contra etiam Dialectica subalternatur impropriè alii scientiis: quippe quæ ab eis mutuo iuvantur, potissimum vero à Metaphysica: hæc etenim aliqua eius principia à priori probat, siue, vt verius dicam, ei probationi rationes à priori subministrat: veluti cum duas contradictiones non posse esse simul veras, conuincitur à priori, per hoc quod impossibile est aliquid simul esse, & non esse; aut non posse esse simul falsas, quia quodlibet est, vel non est.

78

LIBER TERTIVS

DE VERITATE SIMPLICI, sive de Termino.

TRACTATVS I.

De essentia veritatis, sive
termini.

CAPVT I.

*Nonnulla præmittuntur ad definitionem
termini.*

NTEAQVAM ad varias termini definitiones deueniam, aliqua clara suppono, alia obscura, & dubiola prius discutio: quod sic in definiendo termino liquidè, & inoffensè procedam. Præmitto ergo primo: omne quod in propositione subiicitur, & prædicatur, in recto, & vt quod, eius terminum dici oportere: veluti in hac propositione, *homo est animal*, particula *homo*, & particula *animal*, termini sunt proculdubio: id quod & omnes fatentur, & exemplo termini physici aperte suaderet: siquidem vbi extremum continui physici, eius terminus sit, extremum continui intentionalis, & enunciati, quale est subiectum, & prædicatum in recto, & vt quod v. g. *homo*, & *animal* in prædicta enunciatione, eius terminus nullo potest iure negari. Præmitto secundò, aduersus multos Recentiores, copulam propositionis, qualis est in eâ, quam nuper posuimus, vocula, *est*, aut, quod per eam significatur, strictè terminum propositionis dici posse, & debere. Pro quo hæc mihi rationes se fer-

offerunt. Medium syllogisticum, cuiusmodi est homo in hoc syllogismo, omnis homo est animal: Petrus est homo: ergo Petrus est animal: medium, inquam, syllogisticum non minus est terminus syllogisticus, quam maius, & minus extreum, quorum alterum de altero in conclusione infertur, ac prædicatur; qua de causa syllogismus tribus terminis constare dicitur: simili ergo ratione medium enunciationis, sive vñio non minus eius terminus dici debet, quam extrema, quæ per illam copulantur: quæ enim disparitatis ratio inter vtrumque medium excogitari potest?

Dicit forsitan aliquis, medium syllogisticum esse terminum propterea quod non semel in syllogismo subiiciatur, aut prædicetur: ac per consequens extremi rationem sortiatur: nihil autem simile in copula enunciatiu, aut propositionis medio cerni. Contra, quoniam aliud est esse terminum syllogisticum, aliud esse terminum propositionis, qua syllogismus constat: sicut aliud est esse medium syllogisticum, & esse medium alicuius propositionis, qua syllogismus constituitur; cum particula, *est*, sit medium cuiusvis propositionis superioris syllogismi, non tamen sit medium syllogisticum propriè, sumptum, sed potius homo. Quod ergo medium, vnius & alterius propositionis extreum sit, efficiet vt illarum terminus sit, inde tamen quod terminus syllogisticus sit, ne riquam sequetur: quemadmodum ergo medium syllogisticum simul eius terminus est, non quia in vna aut alia eius propositione seorsim sumpta directum extreum terminus est, sed quia totius syllogismi medium est, & veluti nexus, quo eius extrema copulantur; ita similiter, medium enunciatiuum titulo solius medij terminus ac pars enunciationis erit, quantumlibet illud nec subiici, nec prædicari vltro fateamur. Quanquam & hoc diffitendum nobis esse, & vni-

nent